

Extramaterial till

Utvärdering för socionomer

– teori, praktik och värdeburen verksamhet

Av Kajsa Svanevie

Exempel och vinjettövningar

Detta extramaterial ger konkreta exempel på hur förändringsteorier kan omsättas i praktiskt socialt arbete. Genom tre fallbeskrivningar – varav två med fördjupningar – synliggörs sambandet mellan insats, förändringsprocess och resultat.

Att arbeta med förändringsteori innebär att göra den professionella logiken bakom insatser tydlig: varför vi gör som vi gör, hur förändring förväntas uppstå och hur den kan följas upp och utvärderas. Förändringsteorin fungerar här som ett analytiskt och etiskt verktyg som förenar mål, handling och inflätad utvärdering, och som placerar individens situation i sitt sociala och strukturella sammanhang.

Materialet avslutas med vinjettövningar som ger möjlighet att träna bedömning, planering och inflätad utvärdering i komplexa, realistiska situationer – med fokus på resurser, sammanhang och professionella ställningstaganden snarare än förenklade mallar.

Utvärdering för socionomer

ISBN: 51121529, 240 s.

Beställ boken på gleerups.se. Privatpersoner hänvisas till våra återförsäljare.

Bilaga 1: Förändringsteori och inflätad utvärdering i full skala – tre exempel

Att arbeta med förändringsteori inom socialt arbete är att försöka fånga en djupare förståelse för hur handling kan skapa verklig skillnad i människors liv. Det handlar inte enbart om abstrakta modeller, utan om att systematiskt synliggöra vägen från insats till önskat resultat – och varför denna väg är möjlig att vandra. En genomtänkt förändringsteori blir ett navigeringsverktyg som förenar mål, medel och förväntade effekter i ett meningsfullt sammanhang. Den gör det möjligt att dels identifiera de sociala mekanismer som driver förändring, dels skapa en tydlig struktur för mätning och utvärdering (se Bergmark 2015).

I praktiken måste förändringsteorin vara lyhörd för den unika kontexten hos dem den berör. Den behöver integrera professionell erfarenhet, brukarens perspektiv och aktuell forskning, och spegla hur handling på en nivå ofta påverkar andra – från individens vardag, över organisatoriska strukturer, till bredare samhällsfenomen. Genom denna flernivåanalys – orsaksanalys – kan komplexa sociala problem förstås som sammanflätade skeenden, där insatser inte bara lindrar symtom, utan även skapar förutsättningar för hållbar förändring (Börjeson 2003, 2006).

I detta material presenteras tre exempel som illustrerar hur förändringsteorier kan tillämpas i full skala. Två av exemplen, exempel 2 och 3, följs dessutom av en fördjupning som tillför ytterligare förståelse för processen. De tre exemplen rör:

- ungdomar i risk för kriminella miljöer
- individer med psykisk funktionsnedsättning och ekonomisk utsatthet
- asylsökande familjer.

För varje exempel används ”om-så”-antaganden för att tydliggöra kopplingen mellan insats och förväntad effekt. Centrala mekanismer lyfts fram på varje analysnivå, följt av konkreta interventioner med mål och indikatorer (mått) på förändring – både kvantitativa och kvalitativa. Slutligen diskuteras hur vetenskaplig validering (bekräftelse av förändringsteori) kan genomföras innan insats samt hur uppföljning och utvärdering kan säkerställa lärande och hållbar effekt under och efter insatsen.

Exempel 1: Ungdomar i risk för kriminella miljöer

Ungdomar i gränzonen till kriminalitet utgör en särskilt utsatt grupp som befinner sig i ett komplext nätverk av sociala, psykologiska och ekonomiska faktorer. Risken för att utveckla kriminellt beteende är förhöjd, men samtidigt finns betydande möjligheter till förebyggande insatser som kan förändra livsbanor. Denna grupp präglas ofta av flera samverkande sårbarheter: instabil familjesituation, ekonomisk utsatthet, bristande skolframgångar och begränsad tillgång till stödjande nätverk. Individuella faktorer, som låg impuls kontroll, tidigare traumatiska upplevelser eller psykosocial stress, kan ytterligare förstärka riskerna. Samtidigt finns ofta starka skyddsfaktorer som kan mobiliseras för att förebygga kriminalitet. Positiva vuxenrelationer, meningsfulla fritidsaktiviteter, skolframgångar och stärkande kamratnätverk kan fungera som buffertar mot negativa influenser. Ungdomarnas motivation och vilja till förändring, även om den ibland är svår fångad, kan vara en avgörande resurs för effektiva insatser.

För att möta denna komplexitet behöver insatser vara holistiska (dvs. bygga på en helhetssyn), flexibla och kontextkänsliga. Det räcker inte med isolerade åtgärder; för att förebyggande verksamhet ska vara framgångsrik krävs dels samordning mellan skola, socialtjänst, fritidsverksamhet och vårdinstanser, dels ett aktivt arbete med familjen och det sociala nätverket runt individen. Genom att förstå ungdomens situation i ett flernivåperspektiv – från individ och familj till

Nivå	"Om-så"-antaganden	Mål
<i>Mikronivå</i>	Om en ungdom erbjuds en stabil och för- troendefull vuxenrelation, så ökar fram- tidstro och distansering från destruktiva miljöer.	Ökad framtidstro och minskat engagemang i kriminalitet
<i>Mellannivå</i>	Om skola och fritidsverksamheter samverkar och erkänner ungdomars resurser, så minskar risken för kriminell tillhörighet.	Ökat deltagande i menings- fulla aktiviteter och social integration
<i>Makronivå</i>	Om staten satsar på förebyggande arbete och skolans kompensatoriska uppdrag stärks, så minskar skillnader i livschanser.	Minskad social och ekonomisk marginalisering
<i>Global nivå</i>	Om internationell erfarenhet av gäng- förebyggande arbete implementeras lokalt, så skapas evidensbaserade insatser som bryter destruktiva miljöer.	Minskad ungdomsbrottslighet och stärkt social integration

Figur 1 Analysmodell för ungdom med risk för kriminella miljöer, innehållande förändringsteori ("om-så"-antaganden) och mått på förändring (indikatorer).

lokalsamhälle och samhällsstruktur – kan man både identifiera de mekanismer som driver riskbeteenden och de möjligheter som främjar hållbar förändring.

Låt oss först föreställa oss en av många röster:

Ibland känns det som att alla vägar leder fel, och att ingen riktigt ser vem jag är eller vad jag kan bli. Men när någon tar sig tid att lyssna, och när jag får vara med i något som betyder något, då känns det som att jag faktiskt kan göra andra val än de som väntar runt hörnet.

Flernivåbaserad förändringsteori och inflätad utvärdering

I utvärderingsarbetet kan flernivåmodellen användas för att planera interventioner, iscensätta, analysera och mäta förändring. Den inflätade utvärderingsansatsen innebär här att insatser och utvärdering utvecklas parallellt, där brukarens perspektiv och förändringsteori integreras med professionell kunskap och forskningsbaserad evidens. På varje nivå – mikro, mellan, makro och global – identifieras mål som relateras till interventioner, mått på förändring och datainsamlingsmetoder som kan fånga både kvantitativa och kvalitativa aspekter av förändring (se avsnittet ”En kontextuell modell” i bokens kapitel 12 för fördjupning). På så sätt öppnas den ”svarta lådan”: vi kan inte bara konstatera om en insats fungerar, utan även förstå hur och varför den får sina effekter i det specifika sammanhanget (Blom & Morén 2015). Modellen i figur 1 systematiserar förändringsteorin.

Interventioner (exempel)	Kvantitativa tecken på förändring	Kvalitativa tecken på förändring
• Mentorprogram • Stödsamtal • Trygghets- och relationsträning	• Antal mentorstödande timmar • Brottsanmälningar • Skolnärvaro	Ungdomens berättelser om framtidstro och känsla av trygghet
• Samordnade skol- och fritidsprogram • Fritidsgårdar med mentorstöd	• Antal deltagare i aktiviteter • Skolnärvaro	Ungdomars känsla av delaktighet och uppskattning av verksamheten
• Resursförstärkning i skolor • Nationella ungdomsprogram	• Skolresultat • Ungdomsarbetslöshet • Brottsstatistik	Lärares och socialarbetsares bedömning av elevstöd och resurser
• Implementering av internationellt framgångsrika program • Erfarenhetsutbyte	• Gängrelaterad brottslighet (statistik) • Antal programdelaktiga	Lokala aktörers och ungdomars upplevelse av programmens effektivitet

Figur 1 Fortsättning.

- **Mikronivå.** På denna nivå skulle förändringsteorin kunna utgå från följande "om-så"-antagande: om en ungdom får tillgång till en stabil och förtroende-full vuxenrelation, så ökar både framtidsstro och möjligheten att distansera sig från destruktiva miljöer. Målet blir att stärka ungdomens framtidsstro och minska engagemanget i kriminalitet. Exempel på interventioner kan vara mentorprogram, individuella stödsamtal och träning i trygghet och relationsskapande. Vi kan använda oss av olika mått på förändring för ungdomen. Kvantitativa indikatorer för uppföljning kan vara antalet timmar med mentorstöd, minskade brottsanmälningar och ökad skolnärvaro. Kvalitativa indikatorer kan vara ungdomens egna berättelser om ökad framtidsstro, känsla av trygghet och minskad närvaro i riskmiljöer.
- **Mellannivå.** På mellannivån kan "om-så"-antagandet formuleras som: om skola och fritidsverksamheter samverkar och bekräftar ungdomars resurser, så minskar risken för att dessa ungdomar söker tillhörighet i kriminella sammanhang. Målet är då ett ökat deltagande i meningsfulla aktiviteter och en starkare social integration. Insatserna kan bestå av samordnade skol- och fritidsprogram samt fritidsgårdar med mentorstöd. Kvantitativa indikatorer på förändring omfattar deltagarfrekvens i aktiviteter och skolnärvaro, medan kvalitativa indikatorer kan vara ungdomens egna upplevelser av delaktighet, erkännande och värde i verksamheterna.
- **Makronivå.** På en makronivå kan förändringsteorin bygga på "om-så"-antagandet: om staten satsar på förebyggande arbete och förstärker skolans kompensatoriska uppdrag, så kan skillnader i livschanser minska. Målet kan vara att reducera social och ekonomisk marginalisering. Exempel på interventioner är resursförstärkning i utsatta skolor och nationella ungdomsprogram med förebyggande fokus. Vi behöver kunna identifiera social förändring i enlighet med vårt mål. Kvantitativa indikatorer kan utgöras av förbättrade skolresultat, minskad ungdomsarbetslöshet och lägre brottsstatistik. Kvalitativa indikatorer kan vara lärares och socialarbetares bedömningar av elevstödet kvaliteten och resursfördelningens effektivitet.
- **Global nivå.** På denna nivå kan ett antagande vara: om internationell erfarenhet av gängförebyggande arbete implementeras lokalt, så kan evidensbase-rade insatser utvecklas som bryter destruktiva miljöer. Målet är att minska ungdomsbrottsligheten och stärka social integration. Interventionerna kan bestå av dels implementering av framgångsrika internationella program som identifierats av det internationella forskarnätverket Campbell Collaboration, dels erfarenhetsutbyte mellan länder. Kvantitativa mått på social förändring kan omfatta statistik över gängrelaterad brottslighet och antalet ungdomar som deltar i programmen. Kvalitativa mått kan vara lokala aktörers och ungdomars upplevelser av programmets effektivitet och relevans.

Genom att strukturera analysen på detta sätt möjliggörs en tydlig koppling mellan konkreta insatser, förväntade förändringar och systematiska mätmetoder på alla nivåer. Detta ger såväl en förklarande som en utvecklande funktion i det sociala arbetet, och bidrar till att förstå *hur* och *varför* en insats fungerar i sitt sammanhang.

Figur 1 belyser de centrala ”om-så”-antagandena som kan bidra till att förebygga en ungdoms involvering i kriminella miljöer. Varje nivå innehåller tydliga mål, konkreta interventioner och både kvantitativa och kvalitativa indikatorer som möjliggör systematisk uppföljning och utvärdering. I följande underavsnitt ges exempel på frågeställningar som kan vägleda konsultation av forskning före genomförande samt frågeställningar som kan vägleda utvärdering under och efter genomförande av interventioner. I bokens kapitel 14 finns även en fördjupning av detta exempel.

Forskningskonsultation före insatsen samt utvärdering under och efter

För att förebyggande insatser för ungdomar i riskzon för kriminalitet ska vara evidensbaserade krävs dels en forskningskonsultation före insatsernas start, dels en systematisk utvärdering under och efter genomförandet. Konsultationen syftar i vårt fall till att identifiera 1) vilka mentorskap och fritidsprogram som är mest effektiva, 2) hur samverkansmodeller påverkar skolnärvaro och kriminalitet, 3) vilka nationella policybeslut som främjar social inkludering samt 4) hur internationella erfarenheter kan implementeras lokalt. Utvärderingen behöver fokusera på såväl kvantitativa och kvalitativa förändringar hos individen, som samverkande aktörer och samhälle för att mäta insatsens effektivitet och vidareutveckla metoderna.

Forskningskonsultation före genomförande:

- Mikronivå: Vilka typer av mentorskap och fritidsprogram har visat bäst effekt för att förebygga ungdomskriminalitet?
- Mellannivå: Hur påverkar tvärprofessionella samverkansmodeller skolnärvaro och minskad kriminalitet?
- Makronivå: Vilka nationella policybeslut har dokumenterat långsiktig effekt på ungdomars sociala inkludering?
- Global nivå: Hur har internationella samarbetsprojekt bidragit till lokala framgångar?

Utvärdering under och efter genomförande:

- Mikronivå: Har deltagandet i fritidsaktiviteter ökat och kriminaliteten minskat? Metoder: deltagarlistor, brottsstatistik, intervjuer med ungdomar.
- Mellannivå: Har skolnärvaro och betyg förbättrats samt har samverkan mellan aktörer ökat? Metoder: skolregister, observationer, fokusgrupper.
- Makronivå: Har nationella resurssatsningar påverkat social inkludering och ungdomsbrottslighet? Metoder: nationell statistik, intervjuer med nyckelaktörer.
- Global nivå: Har internationella erfarenheter bidragit till lokal effekt? Metoder: antal programdelaktiga, gängrelaterad brottslighet, intervjuer med lokala aktörer.

Exempel 2: Individer med psykisk funktionsnedsättning och ekonomiska svårigheter

Individer som lever med psykisk ohälsa och samtidigt befinner sig i ekonomisk utsatthet utgör en särskilt sårbar grupp där sociala, hälsorelaterade och ekonomiska faktorer samverkar och skapar komplexa, ofta sammanflätade utmaningar. Den psykiska ohälsan kan begränsa individens förmåga att arbeta, hantera vardagliga krav och upprätthålla sociala relationer, vilket ofta leder till ekonomisk instabilitet, skuldproblem eller bostadsosäkerhet. Samtidigt kan ekonomiska svårigheter förstärka känslor av stress, hopplöshet och social isolering, vilket skapar en ond cirkel som är svår att bryta.

Denna grupp kännetecknas också av stor variation i behov och resurser. Vissa individer har tillgång till stödjande nätverk, familj eller vänner som kan mildra konsekvenserna av psykisk och ekonomisk sårbarhet, medan andra lever i social isolering med begränsad kontakt med myndigheter eller vårdinstanser. Faktorer som utbildning, arbetslivserfarenhet, tidigare trauman och fysisk hälsa kan ytterligare påverka möjligheter till förändring.

Trots de omfattande utmaningarna finns betydande möjligheter att främja återhämtning och självständighet. Stabilt boende, tillgång till psykiatrisk vård, ekonomiskt stöd, arbetsrehabilitering och socialt stöd kan bryta negativa spiraler. Interventioner som är flexibla, individanpassade och integrerade i fråga om hälsa, sociala tjänster och arbetsmarknad kan bidra till att återställa kontroll och egenmakt samt skapa förutsättningar för hållbar förändring. Låt oss utgå från den mänskliga erfarenheten av att: ”Det känns som att springa i motvind.”

Flernivåbaserad förändringsteori och inflätad utvärdering

I utvärderingsarbetet kan flernivåmodellen fungera som ett verktyg för att planera, genomföra och följa upp insatser samt analysera förändringsprocesser. Den inflätade utvärderingsansatsen innebär att utvärdering och intervention

sker parallellt, där brukarens erfarenheter och förändringsteori kombineras med professionell expertis och evidensbaserad kunskap. På de olika nivåerna – mikro, mellan, makro och global – fastställs mål som kopplas till specifika insatser, indikatorer på förändring och metoder för datainsamling som fångar både kvantitativa och kvalitativa aspekter. Detta gör det möjligt att inte bara se om insatserna ger resultat, utan också förstå hur och varför de fungerar i det specifika sammanhanget (Blom & Morén 2015). Figur 2 visualiserar hur förändringsteorin kan struktureras.

Mikronivå. På mikronivå skulle förändringsteorin kunna bygga på "om-så"-antagandet: om individen får kontinuerligt emotionellt stöd och vägledning, så stärks självbilden och förmågan att hantera vardagen självständigt. Målet kan vara att utveckla en starkare självkänsla och strategier att hantera livet som bitvis är tufft. Exempel på interventioner är psykosocial behandling, deltagande i självhjälpsgrupper samt ekonomisk rådgivning. Vi behöver här mått på förändring. Kvantitativa indikatorer kan omfatta antal genomförda stödsamtal och förändringar i psykologiska skattningsskalor, medan kvalitativa indikatorer kan vara individens egna berättelser om ökad självkänsla, upplevelse av meningsfullhet och förbättrad livskvalitet.

Mellannivå. På denna nivå kan vi formulera följande "om-så"-antagande: om socialtjänst, vård och arbetsmarknadsinsatser samordnas på ett tillgängligt och kontinuerligt sätt, så ökar individens möjlighet att få ett fungerande och sammanhållet stöd. Målet blir då att förbättra tillgången till stöd och öka sysselsättningen. Interventioner kan bestå av koordinerade stödtjänster och arbetsförberedande insatser. Kvantitativa indikatorer skulle kunna inkludera antalet samordnade insatser och hur många som kommer i arbete eller studier, medan kvalitativa indikatorer kan spegla brukarens upplevelse av stödets kvalitet, tillgänglighet och anpassning till individuella behov.

Makronivå. På en makronivå skulle vi kunna formulera "om-så"-antagandet: om socialförsäkringssystemet anpassas till att bättre möta behoven hos personer med psykiska funktionsnedsättningar, så minskar både ekonomisk otrygghet och relaterad stress. Målet är då att skapa ökad ekonomisk trygghet och förbättrad psykisk hälsa. Interventionerna kan omfatta reformer av ekonomiskt stöd och anpassade arbetsmarknadsinsatser. Kvantitativa indikatorer som mått på förändring i linje med målet kan vara antal beviljade stöd, nivåer på ekonomiska bidrag och sjukfrånvarostatistik, medan kvalitativa indikatorer kan utgöras av individers beskrivningar av ökad ekonomisk trygghet och minskad stress.

Global nivå. På den globala nivån skulle vår förändringsteori kunna utgå från "om-så"-antagandet: om internationella organisationer stärker kraven på sociala trygghetssystem som tar hänsyn till psykisk ohälsa, så kan nationella reformer få ökat stöd och legitimitet. Målet är att förbättra sociala skyddsnät

Nivå	"Om-så"-antaganden	Mål
<i>Mikronivå</i>	Om individen får kontinuerligt emotionellt stöd och vägledning, så stärks självbild och självständighet.	Stärkt självkänsla och förbättrad livshantering
<i>Mellannivå</i>	Om socialtjänst, vård och arbetsmarknadsinsatser samordnas tillgängligt och kontinuerligt, så ökar individens möjlighet till fungerande stöd.	Förbättrad tillgång till stöd och ökad sysselsättning
<i>Makronivå</i>	Om socialförsäkringssystemet anpassas till psykiska funktionsnedsättningar, så minskar ekonomisk otrygghet och stress.	Ökad ekonomisk trygghet och förbättrad psykisk hälsa
<i>Global nivå</i>	Om globala organ stärker krav på sociala trygghetssystem för psykisk ohälsa, så får nationella reformer stöd och legitimitet.	Förbättrade sociala skyddsnät och bättre livskvalitet

Figur 2 Analysmodell för individ med psykisk funktionsnedsättning och ekonomiska svårigheter, innehållande förändringsteori ("om-så"-antaganden) och mått på förändring (indikatorer).

och därmed höja livskvaliteten för målgruppen. Interventioner kan bestå av påverkansarbete, deltagande i globala nätverk och implementering av riktlinjer från organisationer som WHO. Kvantitativa mått på förändring kan vara antalet reformer som genomförs och graden av implementering av internationella rekommendationer. Kvalitativa indikatorer kan utgöras av både brukares och professionellas upplevelser av att stödet blivit mer effektivt och rättvist.

Forskningskonsultation före insatsen samt utvärdering under och efter

För att stödja individer med psykisk funktionsnedsättning och ekonomiska svårigheter krävs både en forskningskonsultation innan insatsen och en systematisk utvärdering under och efter genomförandet. Konsultationen syftar till att identifiera 1) vilka typer av psykosocialt stöd och ekonomiska insatser som är mest effektiva, 2) hur samordnade tvärprofessionella modeller kan förbättra tillgången till stöd och sysselsättning, 3) vilka nationella policybeslut som främjar ekonomisk trygghet och psykisk hälsa samt 4) hur internationella erfarenheter av sociala trygghetssystem kan implementeras nationellt. Utvärderingen fokuserar på kvantitativa och kvalitativa förändringar hos såväl individen som hos samverkande aktörer och i samhällsstödet för att mäta insatsens effektivitet och vidareutveckla metoderna.

Interventioner (exempel)	Kvantitativa tecken på förändring	Kvalitativa tecken på förändring
• Psykosocial behandling • Självhjälpsgrupper • Ekonomisk rådgivning	• Antal stödsamtal • Förändring i psykologiska skattningsskalor	Individens egen upplevelse av självkänsla och meningsfullhet
• Case management (socio- men samordnar vården och har ett överordnat ansvar) • Koordinerade stödtjänster • Arbetsförberedande insatser	• Antal samordnade insatser • Antal i arbete/studier	Brukarens upplevelse av stödets kvalitet och tillgänglighet
• Reform av ekonomiskt stöd • Anpassade arbetsmarknads- insatser	• Antal beviljade stöd • Ekonomiska bidrag • Sjukfrånvaro	Individens berättelser om ekonomisk trygghet och stressnivå
• Påverkansarbete • Deltagande i globala nätverk • Implementering av riktlinjer	• Antal reformer • Internationella rekommendationer implementerade	Personers och professionellas upplevelse av förbättrat stöd

Figur 2 Fortsättning.

Forskningskonsultation före genomförande:

- Mikronivå: Vilka typer av kontinuerligt emotionellt stöd och vägledning har visat bäst effekt på stärkt självkänsla och livshantering?
- Mellannivå: Hur påverkar samordning mellan socialtjänst, vård och arbetsmarknadsinsatser individens tillgång till stöd och sysselsättning?
- Makronivå: Vilka nationella reformer eller policyer har dokumenterad effekt på ekonomisk trygghet och psykisk hälsa?
- Global nivå: Hur kan internationella erfarenheter och riktlinjer (hos t.ex. WHO) bidra till nationella reformer och stärkt socialt skydd?

Utvärdering under och efter genomförande:

- Mikronivå: Har individen upplevt ökad självkänsla och förbättrad livshante-
ring? Metoder: psykologiska skattningsskalor, intervjuer, deltagarobservationer.
- Mellannivå: Har tillgången till stöd ökat och sysselsättning förbättrats? Me-
toder: antal samordnade insatser, arbets- och studiestatistik, fokusgrupper
med aktörer.
- Makronivå: Har nationella reformer bidragit till ökad ekonomisk trygghet
och förbättrad psykisk hälsa? Metoder: statistik över ekonomiskt stöd och
sjukfrånvaro, individens berättelser.

- Global nivå: Har internationella riktlinjer och erfarenheter bidragit till implementering av effektiva nationella insatser? Metoder: antal reformer baserade på internationella rekommendationer, intervjuer med professionella och berörda individer.

Fördjupning av exempel 2: "Jag heter Liv"

Jag heter Liv. Jag är ensamstående och har två barn. För några år sedan orkade jag inte längre. Allt bara tog slut: kroppen, orken, tankarna. Jag hade alltid varit en sådan som tog ansvar, både på jobbet och hemma. Jag jobbade inom vården och var stolt över det. Att kunna hjälpa andra gav mitt liv mening. Men när jag själv blev sjuk fanns ingen plats för svaghet. Jag försökte länge hålla fasaden uppe, men till slut gick det inte mer.

Nu har jag varit sjukskriven i flera år. Det är som om jag inte bara förlorade jobbet, utan också den jag var. Jag känner mig ofta som en skugga av mig själv. Det värsta är inte tröttheten – det är skammen. Skammen över att inte orka, över att inte vara den mamma jag vill vara, över att behöva förklara för barnen varför pengarna inte räcker.

Varje brev från Försäkringskassan får hjärtat att rusa. Jag vet att de bara gör sitt jobb, men för mig känns det som ett hot: tänk om de drar in sjukpenningen, tänk om jag tvingas tillbaka till arbete fast jag knappt klarar att gå ut. Jag vill inget hellre än att bli frisk, men jag vet inte hur.

Jag har börjat undvika människor. Det är lättare så. När någon frågar hur det är, säger jag "det är okej", fast det inte är sant. Ibland känns det som om jag långsamt håller på att försvinna. Allt jag varit har liksom runnit mig ur händerna. Jag vet inte längre vem jag har blivit, bara att jag fortfarande försöker hålla ihop, för barnens skull.

Emotionellt djup och förändringspotential

Under ytan av praktiska svårigheter – hotande indragen sjukpenning, sviktande ekonomi, ansvar för barn – pågår en mer subtil men djupt smärtsam inre verklighet hos kvinnan, Liv. Det handlar om en känsla av att inte duga, att ha misslyckats som både förälder och medborgare, att långsamt ha glidit bort från sitt tidigare liv utan att hitta vägen tillbaka. Den här kvinnan bär sin kamp i tysthet, ofta osynlig för samhällets strukturer. Hon vet vad det innebär att prestera, att vara stark och behövd – och just därför är förlusten av den identiteten så förödande. Sorgen över det man inte längre klarar blandas med skam inför barnen som tittar på henne med frågor hon inte orkar svara på.

När socialt arbete möter människor i den här situationen är det avgörande att inte stirra sig blind på formella diagnoser eller myndighetskrav. Det är i

mellanrummet mellan regler och verklighet som verkligt förändringsarbete sker. Att bekräfta hennes känslor, att visa förståelse för det ansvar hon bär – och har burit – kan i sig vara läkande. När stödet formas med inkänning, kontinuitet och respekt för hennes takt, växer också tilliten till att en annan framtid är möjlig.

Förändringspotentialen finns ofta där den är svårast att se – i de små stegen. Att gå till en samtalsgrupp och orka stanna hela timmen. Att våga tala öppet med en kurator om sin skam. Att ta emot hjälp utan att känna sig som en börda. Genom individuellt stöd i kombination med insatser som lyfter blicken från individ till struktur kan kvinnan börja omformulera sin berättelse: från ett liv präglad av skuld till ett liv där hennes erfarenheter blir en källa till insikt, styrka och motståndskraft.

När insatserna lyckas stärka kvinnans självkänsla och tilltro till sin egen förmåga, skapas också förutsättningar för att orka med förändring – inte som ett krav utifrån, utan som en möjlighet inifrån. Då blir inte stödet en tillfällig hjälp, utan en väg mot varaktig egenmakt. Det är här det professionella bemötandets verkliga kraft visar sig: i förmågan att väcka hopp, där hoppet nästan helt slocknat.

Problemanalys och interventioner

Att förstå och motverka social utsatthet och psykisk ohälsa kräver insatser på flera nivåer – från individens vardagskamp, till de bredare samhälleliga och globala strukturer som formar livsvillkor. Varje människas berättelse bär på unika nyanser av sårbarhet, styrka och förändringsmöjligheter. I det följande presenteras ett exempel på hur olika ingripanden kan utformas för att möta både akuta behov och långsiktig utveckling, med särskild betoning på den emotionella dimensionen och den roll som samhället har i att skapa förutsättningar för varaktig förändring. Figur 3 illustrerar hur sociala faktorer på olika nivåer påverkar Livs livssituation och vilka insatser som kan initieras för att främja förändring.

På *mikronivå* synliggörs den närmaste vardagen, där känslor av ensamhet, ekonomiska bekymmer och utmaningar i kontakten med exempelvis förskola eller skola är centrala. Interventioner på denna nivå handlar om konkreta stödinsatser, såsom samtalsgrupper och ekonomisk rådgivning. På en *mellan-nivå* framträder behovet av samverkan med olika samhällsinstanser. Detta kan sammantaget leda till ökad känsla av samhörighet, förbättrad ekonomi och en mer fungerande vardag. *Makronivån* belyser de övergripande strukturerna – exempelvis det strikta regelverket inom sjukförsäkringen eller bristande stöd för ensamstående – och vikten av samarbete mellan myndigheter som Försäkringskassan, Arbetsförmedlingen och socialtjänsten. Här betonas betydelsen av hållbara planer för återgång i arbete och minskad stress för individen – i det här fallet Liv. Den *globala nivån* lyfter fram hur samhälleliga och internationella idéströmningar (diskurser), såsom arbetslinjens påverkan på synen på sjukdom

Nivå	Problematisering	Intervention	Mål/önskade resultat
<i>Mikronivå</i>	Psykisk ohälsa, känsla av identitetsförlust, stress.	Individanpassat stöd från kurator och arbets-terapeut.	Ökad självkänsla, återgång till sysselsättning.
<i>Mellannivå</i>	Ensamhet, bristande informella nätverk, krav från Försäkringskassan.	Samtalsgrupp för utmattade, ekonomirådgivning, kontakt med förskola.	Minskad ensamhet, bättre ekonomi, fungerande vardag.
<i>Makronivå</i>	Hårt regelverk i sjukförsäkringen, otillräckligt stöd till ensamstående.	Samverkan mellan Försäkringskassan, arbetsförmedling och socialtjänst.	Hållbar plan för återgång, minskad stress.
<i>Global nivå</i>	Arbetslinjens press påverkar synen på sjukdom och ansvar.	Dialog om strukturell påverkan i samtal med brukare.	Minskad självstigmatisering, insikt om orsakssamband.

Figur 3 Problemanalys för Liv, en kvinna med psykisk ohälsa och ekonomisk utsatthet, inklusive interventioner och mål.

och ansvar, formar både självbild och möjligheter. Genom att föra dialog om dessa strukturella faktorer kan självstigmatisering minska och insikter om orsakssamband fördjupas.

Sammantaget ger figur 3 en översikt över hur problematisering, intervention och mål kan förstås och bearbetas ur flera perspektiv – från Livs närmiljö, till globala dynamiker.

Resursperspektiv

I mötet med personer som lever med utmattning, ekonomisk utsatthet eller långvarig stress är det lätt att fokus fastnar vid det som inte fungerar. Genom att i stället identifiera och lyfta fram resurser skapas nya möjligheter till förändring. Det kan till exempel handla om att upptäcka små rutiner i vardagen som ger energi, som en daglig promenad, ett telefonsamtal med en vän eller barnens glädje över skolan.

Ett resursperspektiv innebär också att synliggöra och stärka det sociala nätverket. Det kan betyda att kartlägga vilka människor eller institutioner som finns omkring Liv och hur dessa kan aktiveras i förändringsarbetet: släktingar, vänner, föreningsliv, skola, arbetsplats eller hälso- och sjukvård. Genom att formulera och bygga vidare på dessa styrkefaktorer ökas kvinnans egeninflytande och självkänsla, vilket i sin tur kan underlätta återgång till arbete, hantering av stress och en väg mot ökad stabilitet.

Att arbeta med resurser är inte att blunda för problemen, utan att tillföra

fler perspektiv och visa på de möjligheter som finns även i till synes hopplösa situationer. Varje framsteg, hur litet det än är, kan bli ett bevis på kvinnans förmåga att påverka sitt liv och skapa nya berättelser om sig själv.

Förändringsteori

Förändringsteorin utgår från Livs egen förståelse av sin livssituation, hennes mål och hennes resurser. Den tar sin början i de upplevelser och berättelser som hon själv formulerar, och bygger vidare på hennes motivation, värderingar och önskringar om förändring. I centrum står insikten om att förändring inte är något som enbart sker genom yttre interventioner, utan genom en inre process där Liv stegvis omformar sin självbild, återupptäcker sin handlingskraft och ser nya möjligheter i tillvaron.

Förändringsteorin är ett sammanhängande narrativ som växer fram i dialog mellan kvinnan och professionella aktörer på olika nivåer. Genom att sätta ord på sina erfarenheter och integrera dem i en begriplig helhet skapar Liv en personlig förändringsteori där tidigare hinder kan omformuleras till utgångspunkter för utveckling. Det innebär inte att problemen försvinner, utan att Liv ser sig själv som en aktiv part i sitt liv – med förmåga att påverka, söka stöd och bygga något nytt. Hennes förändringsteori blir därmed inte bara ett uttryck för hopp, utan ett verktyg för handling.

Livs egen förändringsteori handlar om den inre process där hon formulerar sin bild av vad som behöver förändras, varför det är viktigt och på vilket sätt förändringen kan åstadkommas. Det är en teori som växer fram i mötet mellan egna erfarenheter, tillgängliga resurser och de förväntningar och möjligheter som omgivningen erbjuder. Fokus flyttas från brister och misslyckanden, till det som redan fungerar – och som kan byggas vidare på.

Professionellas roll blir att hjälpa Liv att formulera sin förändringsteori, inte genom att definiera målen åt henne, utan genom att ställa frågor, lyssna aktivt och bekräfta hennes styrkor. Genom att utgå från resursperspektivet får förändringsteorin både förankring och riktning. Den blir inte en abstrakt idé om vad som borde förändras, utan en konkret karta där varje framsteg – hur litet det än är – är en del av vägen mot ökad stabilitet, självkänsla och delaktighet i samhället. Livs berättelse om sig själv börjar då förändras: från att handla om skuld och brist, till att handla om återuppbyggnad, möjligheter och värde. Förändringsteorin på mikro-, mellan-, makro- och global nivå skulle kunna gestaltas på följande sätt.

På *mikronivå* uttrycker Liv:

Om jag känner mig lyssnad på och får tid att återhämta mig, så orkar jag börja tänka på framtiden igen.

Om jag får stöd att hitta små rutiner, så kan jag långsamt bygga upp min vardag.

Det handlar om att återvinna ett inre fotfäste i vardagen: att känna sig lyssnad på, få bekräftelse på sina känslor och genom konkret stöd börja se en väg tillbaka till sysselsättning och mening. Här blir emotionellt stöd och tillitsfulla relationer avgörande för att Liv ska våga tro på sin egen förmåga igen.

På *mellannivå* integreras den personliga berättelsen med sociala sammanhang. I mötet med andra i liknande situationer – till exempel i en samtalsgrupp – kan Liv spegla sina erfarenheter, normalisera sin utsatthet och känna en kollektiv styrka. Hon säger:

Om jag möter andra kvinnor som varit i samma situation, så känner jag mig mindre ensam.

Om någon hjälper mig med ekonomin, så kan jag fokusera på att bli frisk.

Praktiskt stöd, såsom ekonomisk rådgivning och hjälp att hantera vardagsutmaningar, frigör energi som kan användas till återhämtning och personlig utveckling.

Makronivån representerar den del av förändringsteorin som handlar om att förstå de samhälleliga ramar som påverkar livschanser, till exempel genom insikt om hur regler inom sjukförsäkringen formar vardagen. Liv framhåller:

Om myndigheterna samarbetar och förstår min situation, så slipper jag upprepa min historia och kan lita på planen framåt.

När Liv ges verktyg att navigera i dessa strukturer, till exempel genom samordnad myndighetskontakt, stärks känslan av kontroll över den egna livssituationen.

Slutligen vidrör den *globala nivån* de stora berättelser som påverkar Livs självbild, såsom föreställningar om prestation, ansvar och värde i ett samhälle präglad av arbetslinjen. Här uttrycker hon:

Om jag förstår att det inte är mitt fel att jag blivit sjuk, så kan jag börja släppa skammen.

Om jag ser att andra också kämpar, så känner jag mig inte ensam med mina tankar.

På denna nivå bidrar en kritisk reflexiv dialog till att omformulera skam och skuld till förståelse för större orsakssamband. I denna process kan förändringsteorin fördjupas: från att se sig själv som misslyckad, till att se sig som handlande i ett komplext system.

Sammanfattningsvis: När Livs egen förändringsteori tas på allvar och får stöd att utvecklas, skapas förutsättningar för varaktig förändring. Inte genom yttre krav, utan genom en inre rörelse: resurserna blir byggstenarna och hon själv den aktiva arkitekten. Resurserna är både inre och yttre. Inre resurser kan

vara viljan att ta ansvar, förmågan att reflektera, tidigare erfarenheter av arbete och föräldraroll samt den uthållighet hon visat i att trots allt hålla ihop tillvaron för sina barn. Yttre resurser kan inkludera stöd från vården, tillgång till samtalsgrupp, ett tryggt nätverk kring barnens förskola eller en kontaktperson på socialtjänsten som inger förtroende. När dessa resurser kartläggs och förstärks, skapas en mer hoppfull och realistisk förändringsväg.

Inflätad utvärdering – Livs förändringsprocess med femstegsmodellen

Den inflätade utvärderingen i arbetet med Liv utgår från hennes egen förändringsteori, det vill säga hennes ord, erfarenheter och känslor av vad som behöver förändras för att livet ska bli hanterbart igen. Vi återkommer här till femstegsmetodiken som introducerades i bokens kapitel 12 (avsnittet ”Metodik i fem steg”).

1. Gemensam kartläggning och formulering av mål

Arbetet med Liv inleds med en gemensam kartläggning där hon får berätta om sin situation med egna ord. Samtalet präglas av lyhördhet och respekt för hennes takt. Tillsammans utforskas vad som känns mest angeläget att förändra och vilka resurser som redan finns i hennes liv. Liv uttrycker en stark längtan efter att känna energi och mening igen, men också en djup oro inför framtiden och en ständigt närvarande trötthet. Hon beskriver hur ekonomin är pressad, hur hon oroar sig för sina barn och hur varje kontakt med myndigheter väcker stress. I samtalet identifieras både hinder och styrkor – hennes uthållighet, ansvarstagande och omsorg om barnen blir viktiga resurser. Ur detta växer en gemensam förändringsteori fram: om Liv får tid och utrymme för återhämtning och trygghet i sin ekonomi, så kan hon börja tänka framåt igen; om hon möts med tillit och får känna sig lyssnad på utan krav, så kan hon stegvis bygga upp sin vardag. Målet formuleras gemensamt: Liv ska återfå känslan av kontroll över sitt liv, minska sin stress och stärka sin självkänsla genom ökad delaktighet och stabilitet i vardagen.

2. Val av indikatorer och delmål

Det andra steget handlar om att tillsammans identifiera vad som ska följas upp, och hur förändring kan märkas i praktiken. För Liv blir det viktigt att indikatorerna känns begripliga och relevanta. Hon föreslår att man kan följa hur ofta hon orkar upprätthålla små vardagsrutiner, om hon känner sig lugnare i kroppen och om hon orkar delta i en samtalsgrupp som hon erbjuds att delta i. Andra tecken på förändring kan vara att hon vågar tala öppet om sin oro eller att kontakten med barnen känns mindre ansträngd. Enkla självskattningar av energi och stress kan användas, tillsammans med

reflekterande samtal där Liv själv får beskriva hur det känns över tid. Delmålen blir konkreta men flexibla: att känna trygghet i ekonomin, att delta i samtalsgrupp för återhämtning och att återinföra vardagsrutiner som ger struktur och vila.

3. **Löpande dokumentation och dialog**

Under arbetets gång förs en fortlöpande dialog mellan Liv och den professionella. Varje möte blir ett tillfälle till reflektion kring vad som fungerat, vad som känns svårt och vad som väcker hopp. Liv uppmuntras att reflektera mellan mötena, till exempel genom korta anteckningar eller genom att uttrycka sig i den samtalsgrupp hon ingår i. Samtidigt dokumenteras processen på ett enkelt och respektfullt sätt, där fokus ligger på Livs upplevelser och de förändringar hon själv lägger märke till. Dokumentationen blir inte ett administrativt krav, utan ett levande redskap för delaktighet och lärande. Genom att återkommande stanna upp och samtala om vad som händer i vardagen, synliggörs små framsteg som annars lätt förbises.

4. **Tolkning och analys tillsammans**

Efter en tid görs en gemensam reflektion över vad som har hänt. Liv och den professionella tolkar tillsammans förändringarna utifrån den gemensamt formulerade förändringsteorin. Liv beskriver att hon känner sig något lugnare, att panikkänslan inför myndighetsbrev har minskat och att hon ibland orkar ta en promenad när barnen är i skolan. Livs deltagande i samtalsgruppen med andra kvinnor har minskat känslan av ensamhet. I dialogen med den professionella diskuteras även hur yttre faktorer påverkat utvecklingen, exempelvis hur bemötandet från Försäkringskassan förändrats och hur samverkan mellan vården och socialtjänsten underlättat, men också hur strukturella krav fortfarande skapar stress. Denna gemensamma analys hjälper Liv att förstå sin situation i ett större sammanhang: att hennes svårigheter inte bara handlar om individuella brister, utan även om hur samhälleliga villkor formar livsmöjligheter.

5. **Justering av insatser och förnyad målformulering**

Utifrån den gemensamma förståelsen justeras insatserna. Vissa stödinsatser kan trappas ner, medan andra behöver förlängas eller förändras. Fokus flyttas gradvis mot framtiden – kanske mot arbetsträning, studier eller nya sociala sammanhang. Målen ses som dynamiska och förändras i takt med att Livs ork och självförtroende växer. Den professionella rollen blir nu alltmer stödjande och speglade, där syftet är att bekräfta Livs framsteg och hjälpa henne att själv se sin egen utveckling.

Genom denna metodiska tillämpning blir utvärderingen en integrerad del av förändringsprocessen. Livs berättelse, upplevelser och reflektioner är navet i arbetet – det är hennes språk och hennes erfarenheter som styr riktningen. Den

inflätade utvärderingen gör att lärande, förändring och stöd sker parallellt, och att resultaten blir meningsfulla för både Liv och den professionella. På så vis förenas struktur och mänsklighet: professionell kunskap möter levd erfarenhet, och tillsammans skapas en väg mot återhämtning, egenmakt och en ny berättelse om värde, tillhörighet och framtidstro.

Utvärderingen följer en flernivåmodell där olika sociala och emotionella processer vävs samman: Livs återhämtning, det sociala stödet, myndigheternas samordning och den bredare förståelsen av sjukdom och skam. Varje nivå belyser hur specifika resurser och sociala mekanismer bidrar till förändring, och hur dessa tillsammans kan skapa en hållbar återgång till mening och delaktighet. Utvärderingen är en fortlöpande och process med låg tröskel där enkla, vardagsnära kvantitativa mått kombineras med djupa kvalitativa insikter. Detta möjliggör en flexibel anpassning till Livs individuella tempo och behov, samtidigt som det ger professionella ett rikt underlag för att stödja och stärka hennes förändringsresa. Figur 4 illustrerar den inflätade utvärderingen som utgår från Livs förändringsteori, formulerad i "om-så"-antaganden.

På *mikronivån* handlar arbetet om Livs inre värld: hennes känsla av att bli lyssnad på, sedd och förstådd. Här är fokus på återhämtning och på att återupprätta små, men betydelsefulla vardagsrutiner. Liv uttrycker själv:

Om jag känner mig lyssnad på och får tid att återhämta mig, så orkar jag börja tänka på framtiden igen. Om jag får stöd att hitta små rutiner, så kan jag långsamt bygga upp min vardag.

Utvärderingen följer därför både kvantitativa och kvalitativa spår. Antalet identifierade och upprätthållna rutiner dokumenteras, liksom resultat från självskattningar om upplevelsen av att bli lyssnad på. Samtidigt samlas berättelser och samtalsanteckningar som fångar hur bemötandet påverkar hennes motivation och framtidstro. Den centrala utvärderingsfrågan på denna nivå är: Hur bidrar professionellt bemötande och stöd i vardagsrutiner till Livs känsla av återhämtning och framtidstro? För att besvara den används metoder som samtalsloggar, dagboksanteckningar och självskattningsformulär.

På *mellannivån* förskjuts fokus mot det sociala och praktiska stödet. Liv har uttryckt att ensamheten är tung, och att ekonomin är en ständig källa till oro. Hon säger:

Om jag möter andra kvinnor som varit i samma situation, så känner jag mig mindre ensam. Om någon hjälper mig med ekonomin, så kan jag fokusera på att bli frisk.

Här utvärderas hur deltagande i stödgrupper och praktisk hjälp med ekonomi bidrar till känslan av gemenskap och återhämtningsfokus. Kvantitativa in-

Nivå	"Om-så"-formuleringar	Mål	Kvantitativa indikatorer
<i>Mikronivå</i>	• Om jag känner mig lyssnad på och får tid att återhämta mig, så orkar jag börja tänka på framtiden igen. • Om jag får stöd att hitta små rutiner, så kan jag långsamt bygga upp min vardag.	Uppleva sig lyssnad på och bekräftad i sina känslor. Etablera små vardagsrutiner som ger struktur och trygghet.	• Antal identifierade och upprätthållna rutiner i vardagen • Resultat från självskattning (1–5) av känslan av att bli lyssnad på
<i>Mellannivå</i>	• Om jag möter andra kvinnor som varit i samma situation, så känner jag mig mindre ensam. • Om någon hjälper mig med ekonomin, så kan jag fokusera på att bli frisk	Liv ska ha tillgång till sociala sammanhang med personer i liknande situation. Hon ska få praktiskt stöd för att minska ekonomisk stress.	• Antal deltaganden i gruppträffar/sociala aktiviteter • Antal ekonomirådgivningar genomförda
<i>Makronivå</i>	• Om myndigheterna samarbetar och förstår min situation, så slipper jag upprepa min historia och kan lita på planen framåt	Liv ska uppleva att myndigheter samordnar sitt arbete och förstår hennes situation.	• Antal samordnade möten mellan myndigheter • Antal aktörer som deltar i samordning
<i>Global nivå</i>	• Om jag förstår att det inte är mitt fel att jag blivit sjuk, så kan jag börja släppa skammen. • Om jag ser att andra också kämpar, så känner jag mig inte ensam med mina tankar.	Liv ska utveckla en ny förståelse för sin situation som minskar skam och skuld. Hon ska känna gemenskap med andra i liknande situation.	• Resultat från självskattning (1–5) av skam/skuld • Antal deltaganden i gruppdiskussioner

Figur 4 Inflätad utvärdering för Liv, en kvinna med psykisk ohälsa och ekonomisk utsatthet.

dikatorer kan vara antal gruppträffar eller ekonomirådgivningar, medan de kvalitativa delarna består av Livs egna berättelser om samhörighet, lättnad och nyorientering. Datainsamlingen sker genom närvarolistor, ekonomidokumentation, nätverkskartor och intervjuer om upplevelsen av social gemenskap och stöd. Den övergripande frågan blir: Hur påverkar socialt stöd och ekonomiskt stöd Livs känsla av gemenskap och fokus på återhämtning?

På *makronivån* belyses samspelet mellan Liv och de institutionella systemen runt henne. Hon beskriver sin frustration över att behöva upprepa sin historia för varje ny handläggare och sin längtan efter ett mer samordnat och förstående bemötande:

Kvalitativa indikatorer	Utvärderingsfråga	Exempel på datainsamlingsmetod
- Berättelser om hur bemötandet påverkat motivation och framtidstro - Beskrivningar av hur rutinerna förändrat vardagen	Hur bidrar professionellt bemötande och stöd i vardagsrutiner till Livs känsla av återhämtning och framtidstro?	- Självskattningsformulär - Samtalsloggar - Dagbok
- Kvinnans egna upplevelser av gemenskap och minskad ensamhet - Berättelser om hur ekonomiskt stöd påverkat återhämtning	Hur påverkar socialt stöd och ekonomiskt stöd Livs känsla av gemenskap och fokus på återhämtning?	- Närvarolistor - Ekonomi-dokumentation - Nätverkskartor - Kvalitativa intervjuer om social gemenskap och ekonomiskt stöd
Kvinnans upplevelse av förståelse, samordning och tillit till myndigheter	Hur påverkar myndighets-samordning Livs känsla av trygghet och tillit till planen framåt?	- Mötesprotokoll - Enkäter/intervjuer om samordning - Observationer av flerparts-samtal
- Berättelser om förändrad självbild - Reflektioner om gemenskap och delade erfarenheter	Hur bidrar reflektion och erfarenhetsutbyte till att minska Livs skamkänslor och stärka hennes självbild?	- Före- och efterskattningar av mening och hopp - Reflektionsloggar/dagböcker - Kvalitativa intervjuer - Anteckningar från grupp-diskussioner

Figur 4 Fortsättning.

Om myndigheterna samarbetar och förstår min situation, så slipper jag upprepa min historia och kan lita på planen framåt.

Målet på denna nivå är att Liv ska uppleva tillit till systemet och trygghet i att de professionella runt henne samverkar. Kvantitativt följs detta upp genom antalet samordnade möten och deltagande aktörer, medan kvalitativt fokus ligger på Livs upplevelser av samordning, förståelse och respekt. Data samlas genom mötesprotokoll, observationer av flerpartssamtal och intervjuer om upplevelsen av myndighetssamverkan. Utvärderingsfrågan är: Hur påverkar myndighets-samordning Livs känsla av trygghet och tillit till planen framåt?

Slutligen, på *global nivå*, handlar utvärderingen om Livs självförståelse och den mening hon skapar kring sin sjukdom. Hon uttrycker det så här:

Om jag förstår att det inte är mitt fel att jag blivit sjuk, så kan jag börja släppa skammen. Om jag ser att andra också kämpar, så känner jag mig inte ensam med mina tankar.

På denna nivå utvärderas hur reflektion och erfarenhetsutbyte bidrar till att minska skam och stärka självbilden. Kvantitativt kan det mätas genom självskattningar av skam och skuld eller deltagande i gruppdiskussioner, medan kvalitativa data består av reflektioner, dagboksanteckningar och berättelser om förändrad självbild. Frågan som vägleder arbetet är: Hur bidrar reflektion och erfarenhetsutbyte till att kvinnan minskar skam och stärker sin självbild?

Den inflätade utvärderingen visar sammantaget att Livs återhämtningsresa inte kan förstås genom enbart siffror eller enskilda indikatorer, utan den kan bara förstås genom samspelet mellan nivåerna. Det professionella bemötandet (mikro), det sociala stödet (mellan), den institutionella samordningen (makro) och den existentiella förståelsen (global) bildar tillsammans en väv där varje tråd påverkar de andra. Utvärderingen blir därmed inte bara en mätning av resultat, utan en levande process där mening, relationer och mätbarhet balanseras i ett kontinuerligt samtal om vad förändring faktiskt innebär.

Exempel 3: Asylsökande familjer

Asylsökande familjer utgör en särskilt utsatt grupp som ofta lever i långvarig osäkerhet och som präglas av komplexa psykosociala utmaningar. Processen att söka asyl innebär inte bara en rättslig prövning, utan också en period av väntan, ovisshet och ofta social isolering, vilket påverkar hela familjens hälsa och välbefinnande. Familjerna kan ha flytt från traumatiska upplevelser, såsom krig, förföljelse eller våld, och möter samtidigt nya barriärer i form av språk, kultur och begränsad tillgång till resurser i mottagarlandet. Ekonomisk utsatthet, instabilt boende och brist på socialt nätverk förstärker de psykologiska påfrestningarna, särskilt för barn och ungdomar som riskerar att hamna i marginalisering eller skolsituationer där stöd saknas. Föräldrar kan uppleva maktlöshet inför såväl myndighetsprocesser som familjens vardag, vilket påverkar relationer och familjedynamik. Samtidigt finns ofta en stark vilja att skapa trygghet, stabilitet och framtidstro för sina barn, vilket kan utgöra en viktig resurs i mötet med stödinsatser.

För att stödja dessa familjer krävs insatser som är holistiska och långsiktiga, där psykosocialt stöd, språkinläring, utbildning, boendestabilitet och möjligheter till meningsfull sysselsättning samverkar. Att bemöta familjernas behov med respekt, empati och kulturell förståelse kan bryta känslor av isolering

och ge utrymme för återhämtning, delaktighet och framtidstro. Låt oss här ta avstamp i den gnagande känslan av ovisshet: "Jag vet inte om det kommer att ordna sig för oss."

Flernivåbaserad förändringsteori och inflätad utvärdering

Figur 5 illustrerar hur "om-så"-antaganden kan användas för att stödja förbättring av flyktingfamiljers levnadsvillkor. Varje nivå omfattar tydliga mål, konkreta insatser samt både kvantitativa och kvalitativa indikatorer, vilket möjliggör kontinuerlig uppföljning och systematisk utvärdering. I det följande ges exempel på hur antaganden, mål och interventioner kan kopplas till indikatorer på förändring och användas som vägledning vid planering, genomförande och utvärdering.

På *mikronivån* bygger förändringsteorin på antagandet: om föräldrar får stöd att skapa struktur och trygghet, så ökar hopp och motståndskraft under väntetiden. Målet är att stärka familjestabilitet och emotionellt välbefinnande. Exempel på interventioner är familjestöd, föräldrautbildning och psykosocial rådgivning. Kvantitativa indikatorer kan vara föräldrautvärdering på skattningsskalor och barnens skolnärvaro. Kvalitativa tecken på förändring kan omfatta familjens egna berättelser om ökad trygghet, sammanhållning och hopp.

På *mellannivå* formuleras antagandet: om skolpersonal och socialtjänst aktivt förstår asylsökande barns och föräldrars situation, så ökar relevans och familjens vilja att ta emot stöd. Målet är att öka tillgången till och användningen av stödinsatser. Interventioner kan vara kulturkompetensträning, tolktjänster och familjecentrerade insatser. Kvantitativa indikatorer kan vara antal möten, tolkuppdrag och skolnärvaro, medan kvalitativa indikatorer speglar familjens upplevelse av förståelse, respekt och stöd.

På *makronivå* kan förändringsteorins antagande vara: om migrationspolitiken präglas av rättssäkerhet, transparens och kortare väntetider, så ökar familjers möjligheter att planera framtiden. Målet är ökad trygghet och deltagande i samhället. Interventioner kan inkludera kortare handläggningstider, juridisk rådgivning och ökad transparens i processer. Kvantitativa indikatorer kan vara handläggningstider och antal beviljade tillstånd. Kvalitativa indikatorer kan utgöras av familjens upplevelse av rättssäkerhet och framtidstro.

På *global nivå* utgår förändringsteorin från antagandet: om internationella aktörer tar gemensamt ansvar för flyktingmottagande och barns rättigheter, så minskar utdraget lidande. Målet är att minska lidande och förbättra levnadsvillkoren för flyktingfamiljer. Interventioner kan bestå av samordnade flyktingprogram, barnrättsövervakning och humanitära insatser. Kvantitativa indikatorer kan vara väntetider samt antal barn med skolgång och hälsovård. Kvalitativa indikatorer kan vara familjers berättelser om trygghet, bemötande och hopp.

Genom att beskriva mål, insatser och effekter på flera nivåer blir det tydligt

Nivå	"Om-så"-antagande	Mål
<i>Mikronivå</i>	Om föräldrar får stöd att skapa struktur och trygghet, så ökar hopp och motståndskraft under väntetiden.	Ökad familjestabilitet och emotionellt välbefinnande
<i>Mellannivå</i>	Om skolpersonal och socialtjänst aktivt förstår asylsökande barns och föräldrars situation, så ökar relevans och familjens hjälpvilja.	Ökad tillgång till och utnyttjande av stödinsatser
<i>Makronivå</i>	Om migrationspolitiken präglas av rättssäkerhet, transparens och kortare väntetider, så ökar familjers möjligheter att planera framtiden.	Ökad trygghet och deltagande i samhälle
<i>Global nivå</i>	Om internationella aktörer tar gemensamt ansvar för flyktigmottagande och barns rättigheter, så minskar utdraget lidande.	Minskat lidande och förbättrade levnadsvillkor för flyktningfamiljer

Figur 5 Analysmodell för asylsökande familj, innehållande förändringsteori ("om-så"-antaganden) och mått på förändring (indikatorer).

hur olika aktörer och strukturer samverkar för att stödja familjers välbefinnande. Detta möjliggör inte bara uppföljning av konkreta resultat, utan också analys av hur och varför förändring sker inom och mellan nivåerna.

Forskningskonsultation före insatsen samt utvärdering under och efter

För att stödja asylsökande familjer i ovisshet kring uppehållstillstånd krävs både en forskningskonsultation innan insatser och en systematisk utvärdering under och efter genomförandet. Konsultationen syftar till att identifiera 1) vilka former av socialt stöd, resursskapande insatser och integrationsprogram som främjar familjers välbefinnande och trygghet, 2) hur samverkan mellan myndigheter och civilsamhället kan förbättra familjers tillgång till resurser, 3) vilka nationella policyer som dokumenterat långsiktig effekt på inkludering och social stabilitet samt 4) hur internationella erfarenheter kan tillämpas på lokal nivå. Utvärderingen fokuserar på kvantitativa och kvalitativa förändringar såväl inom familjen som hos samverkande aktörer och i lokalsamhället för att mäta insatsens effektivitet och vidareutveckla metoderna.

Forskningskonsultation före genomförande:

Interventioner (exempel)	Utvärderingsfråga	Exempel på datainsamlingsmetod
• Familjestöd • Psykosocial rådgivning	• Föräldrautvärdering (skalor) • Barnens skolnärvaro	Familjens berättelser om hopp, trygghet och sammanhållning
• Kulturkompetensträning • Tolkttjänster • Familjecentrerade insatser	• Antal möten • Antal tolkuppdrag • Skolnärvaro	Familjens upplevelse av förståelse, respekt och stöd
• Kortare handläggningstider • Juridisk rådgivning • Transparens i processer	• Handläggningstider • Antal beviljade tillstånd	Familjens upplevelse av rättssäkerhet och framtidstro
• Samordnade flyktingprogram • Barnrättsövervakning • Humanitära insatser	• Väntetider • Antal barn med skolgång och hälsovård	Familjers berättelser om trygghet, bemötande och hopp

Figur 5 Fortsättning.

- Mikronivå: Vilka typer av emotionellt och praktiskt stöd har visat bäst effekt på familjers psykiska hälsa och känsla av trygghet?
- Mellannivå: Hur påverkar samordning mellan socialtjänst, skola, hälso- och sjukvård samt frivilligorganisationer familjers tillgång till stöd och integration?
- Makronivå: Vilka nationella policyer eller reformer har dokumenterad effekt på asylsökande familjers sociala inkludering och livskvalitet?
- Global nivå: Hur har internationella erfarenheter av stöd till flyktingfamiljer bidragit till framgångsrika lokala insatser?

Utvärdering under och efter genomförande:

- Mikronivå: Har familjens psykiska hälsa, trygghet och framtidstro förbättrats? Metoder: intervjuer med familjemedlemmar, självskattningsskalor, deltagarobservationer.
- Mellannivå: Har samverkan mellan myndigheter och civilsamhället ökat och resulterat i bättre tillgång till stöd? Metoder: antal samordnade insatser, fokusgrupper med aktörer, dokumentation av stödtjänster.
- Makronivå: Har nationella reformer bidragit till förbättrad social inkludering och livskvalitet för asylsökande familjer? Metoder: statistik över såväl beviljade stödsinsatser som skolgång och hälsoindikatorer, intervjuer med professionella.

- Global nivå: Har internationella riktlinjer och erfarenheter implementerats och bidragit till effektiva lokala program? Metoder: antal program baserade på internationella rekommendationer, erfarenhetsutbyte och intervjuer med lokala aktörer och familjer.

Fördjupning av exempel 3: Familjen Al-Hassan

I detta fall möter vi familjen Al-Hassan som efter att ha flytt från krigets fasor i Syrien nu har levt fyra år i Sverige. Deras tillvaro präglas av ambivalens: en blandning av tacksamhet över tryggheten de funnit och en konstant underström av oro och ovisshet. Föräldrarna kämpar för att förstå och etablera sig i det svenska samhället, en uppgift som försvåras av tillfälliga uppehållstillstånd, svårigheter att få arbete och en känsla av att aldrig riktigt få slå rot. Samtidigt har barnen börjat bygga upp ett liv i Sverige: de har vänner, går i skolan, pratar svenska och har börjat känna sig hemma. Men över allt detta hänger hotet om utvisning – som ett tyst, ständigt närvarande moln.

Känslorna i familjen är sammansatta. Föräldrarna bär på ett djupt trauma efter flykten, och mardrömmarna från kriget är fortfarande levande. Men lika plågsamt som minnet av det som varit är känslan av att vara fast i ett ingenmansland – att ständigt behöva förklara sin rätt att stanna, att ständigt känna sig ifrågasatt. Barnen märker oron, trots att föräldrarna försöker skydda dem. Ett av dem har utvecklat separationsångest, rädd att föräldrarna inte ska finnas kvar efter skoldagen. De lever i en verklighet där framtiden är ett frågetecken.

Emotionellt djup och förändringspotential

Att leva i en ständig ovisshet sliter på själen. Föräldrarna i den här familjen vaknar varje morgon med tacksamhet för att barnen är trygga, men lägger sig varje kväll med en oro som gnager: "Vad händer om vi får avslag? Hur ska barnen förstå det? Hur ska vi orka börja om – igen?" Det är en existentiell stress, som inte kan lindras enbart genom praktiska insatser. Den kräver empati, förståelse och erkännande av den känslomässiga verklighet de befinner sig i.

Barnens oro visar sig inte alltid i ord. Den tar formen av tystnad, oro i skolan eller plötsliga utbrott. De bär på dubbla lojaliteter: till sitt ursprung och till sitt nya land. De förstår mer än de vuxna tror, men saknar språk att hantera de vuxnas oro. Socialarbetarens roll blir i detta fall både att se till att rätt stöd kommer på plats, och att skapa en känsla av sammanhang och värdighet. Ett tryggt samtal, en plats i en föräldrastödsgrupp eller en vägledning till en förening där familjen kan hitta gemenskap kan vara avgörande. Än viktigare är att någon lyssnar och säger: "Ni har redan klarat det omöjliga. Vi ska hitta en väg tillsammans."

När psykosociala insatser kombineras med strukturellt stöd och långsiktig

planering, öppnas möjligheter för läkande. Familjen kanske fortfarande inte har full kontroll över sin framtid, men de kan börja återta kontrollen över sin vardag – steg för steg. I figur 6 finns en analys över hur sociala mekanismer samspelar i familjen Al-Hassans livssituation, och vilka interventioner som kan vara verkningsfulla för att skapa stabilitet, trygghet och framtidstro.

Att förstå hur sociala, strukturella och individuella faktorer samverkar är avgörande för att kunna möta människors komplexa livssituationer – särskilt när det gäller sårbara grupper som asylsökande familjer. Genom att analysera utmaningar och möjliga insatser på olika nivåer får vi en bredare bild av de mekanismer som påverkar människors vardag, möjligheter till förändring och vägar till ett mer stabilt och värdigt liv. Den följande texten belyser detta samspel och illustrerar hur ett helhetsperspektiv kan skapa förutsättningar för såväl individuell återhämtning som långsiktig samhällsförändring.

Figur 6 illustrerar hur olika nivåer – från individens vardagsliv till globala omständigheter – påverkar och formar villkoren för den asylsökande familjen Al-Hassan. Familjen befinner sig i en situation där flera nivåer av påfrestningar samverkar och förstärker varandra.

Nivå	Problematisering	Intervention	Mål/önskade resultat
<i>Mikronivå</i>	Själsliga sår, oro för framtiden, sömnsvårigheter, barn med oro kring separation från föräldrarna.	Psykosocialt stöd via BUP och vuxenpsykiatri, traumabehandling, samtalsstöd med fokus på oro.	• Ökad psykisk stabilitet • Tryggare familjeklimat • Förbättrad sömn och minskad oro
<i>Mellannivå</i>	Diskriminering på arbetsmarknaden, isolering i bostadsområden, språkliga barriärer och känsla av att vara utanför.	SFI (svenska för invandrare), kontakt med föreningar, moské, kulturcentrum, språkkafé, föräldragrupper.	• Minskad isolering • Bättre kommunikation med skola, myndigheter och samhället
<i>Makronivå</i>	Rättslig osäkerhet kring uppehållstillstånd, hot om utvisning, begränsad rätt till vissa insatser.	Juridiskt stöd (asylrättsjurist, volontärer), kontakt med civilsamhällesorganisationer (t.ex. Röda Korset).	• Ökad kunskap om rättigheter • Stärkt egenmakt • Ökad beredskap för olika utfall
<i>Global nivå</i>	Krigets följder, trauman från flykt, upplevelser av exil, global politik som styr migrationslagar.	Samtal med socialarbetare eller skolpersonal om flyktens konsekvenser. Normmedveten undervisning om rättigheter, kultur och migration.	• Känsla av mening • Förankring i ny identitet

Figur 6 Problemanalys för familjen Al-Hassan, inklusive interventioner och mål.

På *mikronivå* handlar det om den psykiska och känslomässiga dimensionen: Själsliga sår efter flykten, sömnsvårigheter och en ständigt närvarande oro för framtiden. Barnen visar tecken på separationsångest och vill inte gärna vara ifrån sina föräldrar. Föräldrarna kämpar med mardrömmar, rastlöshet och en känsla av otillräcklighet inför barnens behov. På denna nivå riktas insatserna mot att skapa stabilitet i vardagen genom traumabehandling, samtalsstöd och psykosocialt stöd via barn- och ungdomspsykiatri samt vuxenpsykiatri. Målet är att öka den psykiska stabiliteten, återställa grundläggande trygghet och förbättra sömn och återhämtning. När föräldrarna får möjlighet att bearbeta sina egna trauman stärks också familjeklimatet – barnen känner sig tryggare när de vuxna återfår fotfästet.

På *mellannivå* framträder de sociala och strukturella hinder som påverkar familjens etablering i det svenska samhället. Diskriminering på arbetsmarknaden, språkliga barriärer och isolering i bostadsområdet bidrar till känslan av utanförskap. Föräldrarna beskriver hur de vill delta och bidra, men att de gång på gång upplever sig avvisade eller osynliggjorda. För att bryta isoleringen och skapa nya vägar in i samhället erbjuds insatser som SFI (svenska för invandrare), kontakt med lokala föreningar, moské och kulturcentrum samt språkkaféer och föräldragrupper. Dessa forum blir inte bara platser för språkinläring, utan också rum för social tillhörighet och ömsesidig förståelse. Målet är att öka delaktigheten, underlätta kommunikationen med skola och myndigheter samt skapa nätverk som ger stöd och mening i vardagen.

På *makronivå* påverkas familjens liv starkt av rättslig osäkerhet. Hotet om utvisning, tillfälliga uppehållstillstånd och begränsad rätt till vissa insatser gör att framtiden känns oviss. Föräldrarna lever i väntan på beslut som avgör hela deras tillvaro. Här blir juridiskt stöd avgörande: genom kontakt med asylrättsjurister, volontärer och organisationer som Röda Korset kan familjen få vägledning och kunskap om sina rättigheter. Syftet är att stärka deras egenmakt och ge dem verktyg att förstå och hantera sin situation. Att öka beredskapen inför olika möjliga utfall skapar också en form av kontroll i en annars maktlös process.

Slutligen, på *global nivå*, bär familjen med sig erfarenheter som sträcker sig bortom individens och nationens gränser – spåren av krig, förlust och exil. Deras liv formas av beslut och konflikter långt bortom deras egen räckvidd. Här kan samtal med socialarbetare, skolpersonal eller andra professionella bidra till att sätta deras upplevelser i ett större sammanhang. Genom normmedveten undervisning och samtal om kultur, migration och mänskliga rättigheter kan familjen börja formulera en ny berättelse om sig själva – inte bara som flyktingar, utan som människor med erfarenheter, styrka och framtidstro. Målet på denna nivå är att stärka känslan av mening och bidra till en ny, mer förankrad identitet i det nya landet.

Resursperspektiv

Att anlägga ett resursperspektiv på den asylsökande familjen innebär att lyfta blicken från svårigheter och hinder för att i stället se de styrkor, förmågor och möjligheter som finns, både i och omkring familjen. Trots flera års ovisshet och påfrestningar bär familjen på en rad resurser som kan vara avgörande för förändring och återhämtning. Den resa de gjort från ett krigsdrabbat hemland till en tryggare tillvaro vittnar om stark vilja, uthållighet och handlingskraft.

Barnen har anpassat sig genom att lära sig svenska, skapa vänskapsband och integreras i skolan och det nya samhället. Inom familjen finns en tydlig gemenskap och omsorg, där föräldrarna skyddar sina barn och barnen stöttar varandra; tillsammans upprätthåller de en känsla av tillhörighet även i ovissheten. Det finns även sociala resurser utanför familjen, såsom barnens vänner, stöd från skolpersonal och möjligheten att delta i föreningsliv, vilket kan stärka både sammanhang och trygghet. Professionella insatser är viktiga, där socialarbetaren genom empatiskt lyssnande och vägledning kan lotsa familjen till rätt stöd, till exempel stödsamtal, föräldragrupper eller tillgång till information om samhället.

Skolan, vården och civilsamhället erbjuder utrymme för delaktighet och personlig utveckling även under väntan på besked. Att synliggöra och bygga vidare på familjens styrkor och anpassningsförmåga kan bidra till ökad självkänsla och motivation. Deltagande i meningsfulla aktiviteter – som föreningsliv, fritidsaktiviteter eller volontärarbete – ger nya erfarenheter och utvidgade nätverk.

Att familjen kan behålla gemensamma framtidsdrömmar, oavsett utfall i asylprocessen, stärker hoppet och ger kraft att ta ett steg i taget. Genom att utgå från resursperspektivet syns inte familjen enbart som bärare av trauma och oro, utan också som individer och en gemenskap med stor potential. När dessa resurser identifieras, förstärks och används, så ökar möjligheterna till stabilitet, återhämtning och framtidstro – även i en tillvaro präglad av osäkerhet.

Förändringsteori(er)

Att förstå en familjs förändringsteori ur ett resursperspektiv innebär att med understöd av forskning identifiera de styrkor och tillgångar som möjliggör utveckling, trots att familjen befinner sig i en utsatt situation. Förändring sker inte i ett vakuum; den växer fram i mötet mellan individens inre kraft och det stöd som omgivningen erbjuder. Genom att betrakta resurser på flera nivåer – mikro, mellan, makro och global – kan vi få en nyanserad bild av hur förändring blir möjlig.

I migrationsrelaterat socialt arbete utgör familjens samlade erfarenheter, förmågor och relationer en viktig grund för hur förändring kan ske. Genom ett

partnerskap där brukarens perspektiv och kunskap om sin egen livssituation respekteras höjs chanserna för att insatserna både ska bli relevanta och kännas begripliga. Föräldrar och barn bjuds in att berätta om sina drömmar, rädslor och prioriteringar.

Brukarfokuserad förändringsteori innebär att de sociala insatserna anpassas efter familjens samlade behov och resurser, samtidigt som varje individs röst får ta plats. Familjens inre gemenskap, stödstrukturer och förmåga att parera motgångar lyfts fram och används som grund för varaktig förändring. Skolan, civilsamhället och vården blir tillsammans med familjen viktiga arenor för att stärka såväl individernas som familjens gemensamma kapacitet att hantera utmaningar och utvecklas. Här finns viktiga ingångar till att söka stöd i forskning om insatser inom dessa arenor.

Varje familjemedlem bär på sin egen förändringsteori – en inre karta över vad som behöver förändras, varför det är viktigt och hur det kan bli möjligt. Dessa teorier formas i skärningspunkten mellan personliga erfarenheter, tillgång till resurser och det bemötande de får från omgivningen. Kvinnan i familjen identifierar själv behovet av trygghet och förankring. För henne handlar förändring om att kunna skapa en vardag där barnen mår bra, där hon kan känna sig behövd och delaktig:

Om jag får möjlighet att lära mig språket bättre och delta i någon form av praktik, kan jag bidra till samhället och känna mig som en hel människa. Då blir jag också en starkare mamma för mina barn, som ser att jag inte har gett upp.

Hon bär på erfarenheter av att mobilisera kraft under flykten, att skydda sina barn i kaos och att skapa trygghet där det inte fanns någon. Hennes resurser består i mod, handlingskraft och ett starkt ansvarstagande. I samtal uttrycker hon att hon vill bidra – att få arbeta, att förstå samhället, att skapa ett hem där barnen inte behöver vara rädda. Genom bekräftelse, professionellt stöd och tillgång till rätt information kan hennes förändringsteori konkretiseras till steg hon kan ta.

Fadern säger:

Om jag får ett arbete, hur litet det än är, kommer jag känna att jag gör rätt för mig. Då kan jag visa mina barn att det går att börja om, även om allt varit svårt. Jag behöver också prata med någon som förstår hur tungt det känns att inte kunna försörja sin familj.

Han bär på en dubbel känsla av ansvar och maktlöshet. Han vet att familjens framtid till stor del beror på om han får arbete, men upplever samtidigt hinder som språk, osäker rättsstatus och svårigheten att bli accepterad på arbetsmarknaden. Hans förändringsteori handlar om att återta sin roll som försörjare och förebild, men också att bearbeta känslor av förlust, skuld och otillräcklighet.

Genom stödjande samtal, kontakt med arbetsmarknadsinsatser och deltagande i föräldragrupper kan han börja bygga en ny identitet i det svenska samhället – en där han får vara både sårbar och stark.

Barnen har utvecklat sina egna, ibland ordlösa, sätt att förstå vad förändring innebär. För dem handlar det om att få stanna, att ha vänner, att inte behöva fly igen. Deras förändringsteorier uttrycks genom skolgång, lek och vardagliga relationer – men också i oro, separationsångest och känslomässig ambivalens. De behöver trygghet och kontinuitet för att kunna växa. Genom stöd från skolan, trygga vuxna och aktiviteter som stärker deras självkänsla kan de skapa en inre känsla av kontroll och framtidstro. Det äldre barnet säger:

Om jag vet att vi får stanna här, kan jag slappna av och fokusera på skolan. Jag vill ha vänner, spela fotboll och känna att jag inte är annorlunda.

Det yngre barnets förändringsteori är:

Om mamma och pappa är glada och vi får vara tillsammans, känns det bra. Jag tycker om skolan. Jag vill leka och inte flytta mer.

Förändringsteorierna i denna familj är inte färdiga planer, utan levande processer som formas i relation till omgivningen. När dessa teorier bemöts med empati, kunskap och respekt – och när familjens resurser synliggörs och förstärks – skapas förutsättningar för läkande, utveckling och en ny känsla av sammanhang. I mötet mellan det inre och yttre, mellan vilja och möjlighet, föds förändringens väg.

Genom att kontinuerligt utvärdera och anpassa insatserna, i nära dialog med hela familjen, ökar chansen att förändringsarbetet känns relevant och meningsfullt för alla inblandade. På så vis får både individen i sig själv och familjen som helhet möjlighet att bygga egenmakt och framtidstro, även när livet präglas av ovisshet och förändring som i komplexa och osäkra livssituationer vid migration. En sådan förändringsprocess kräver tålmod, ömsesidig respekt och ett kontinuerligt utforskande av möjligheter, hinder och gemensamma vägar framåt – alltid med brukarens erfarenhet och mål i centrum.

Inflätad utvärdering

Syftet med den inflätade utvärderingen är att på ett systematiskt och kontinuerligt sätt följa och förstå familjens förändringsprocesser i relation till de insatser som erbjuds, med utgångspunkt i ett resursperspektiv. Genom att integrera familjens förändringsteorier i form av ”om-så”-formuleringar med konkreta metoder och indikatorer, skapas en dynamisk och anpassningsbar utvärderingsprocess som kombinerar både kvalitativa och kvantitativa data.

Arbetet med familjen Al-Hassan bygger på metodiken inflätad utvärdering i fem steg (se avsnittet "Metodik i fem steg" i bokens kapitel 12), där socialarbetaren och familjen tillsammans formulerar mål, följer förändringar och anpassar insatser i takt med att livet utvecklas. Utgångspunkten är att förstå och stödja den förändring som familjen själva eftersträvar – att kunna skapa trygghet, delaktighet och framtidstro trots osäkerheten i asylprocessen. Utvärderingsfrågorna formuleras gemensamt: Vad vill familjen uppnå? Vad behöver förändras för att det ska vara möjligt? Hur märker vi att något faktiskt håller på att förändras?

1. Gemensam kartläggning och formulering av mål

Arbetet inleds med gemensamma samtal där socialarbetaren tillsammans med föräldrarna och barnen kartlägger deras upplevelse av vardagen. Här utforskas vilka förändringar de själva uppfattar som viktigast. Föräldrarna beskriver ett behov av stabilitet och psykiskt lugn – att kunna sova, känna hopp och hantera vardagen utan ständig oro. Barnen uttrycker behov av trygghet i skolan och en önskan att få stanna. Tillsammans identifieras både inre och yttre resurser: familjens starka sammanhållning, barnens språkliga färdigheter, föräldrarnas vilja att bidra och nätverk i skolan och föreningslivet.

I kartläggningen formuleras gemensamma "om-så"-relationer, till exempel: om föräldrarna får samtalsstöd för att hantera oro och trauma, så kan de sova bättre och ge barnen trygghet; om familjen deltar i lokala föreningsaktiviteter, så kan de känna sig mindre isolerade; om barnen får stöd i skolan, så minskar deras oro och de kan fokusera på lärandet. Dessa relationer utgör familjens förändringsteori – en gemensam karta över vad som behöver ske och varför.

2. Val av indikatorer och delmål

I nästa steg väljs indikatorer som gör förändringsprocessen möjlig att följa, på ett sätt som känns meningsfullt för familjen. Indikatorerna utgår från både känslomässiga och praktiska tecken på förändring. Exempelvis: emotionella indikatorer (självskattning av oro och sömn, upplevelse av hopp, känsla av tillhörighet), praktiska indikatorer (deltagande i aktiviteter, skolnärvaro, antal sociala kontakter utanför familjen) och relationella indikatorer (upplevelse av trygghet mellan barn och föräldrar, kommunikation inom familjen).

Delmålen formuleras som konkreta steg: att kunna genomföra vardagsrutiner utan att oron tar över, att delta i minst en social aktivitet i veckan, att barnen känner sig trygga i skolan. Socialarbetaren säkerställer att indikatorerna är begripliga för familjen, och att de följs upp med respekt för språk och kulturell kontext.

3. Löpande dokumentation och dialog

Arbetet dokumenteras löpande i dialog med familjen. Vid varje träff reflekterar man gemensamt: vad fungerar just nu, vad känns svårt, vad behöver ändras? Föräldrarna får beskriva hur samtalsstödet påverkar deras sömn och sinnesro, och barnen får rita eller berätta hur skoldagarna känns. Socialarbetaren antecknar observationer och familjens egna reflektioner – både framsteg och bakslag. Denna dokumentation fungerar som underlag för kontinuerlig anpassning. Det blir också ett verktyg för att stärka familjens känsla av delaktighet: de ser att deras upplevelser tas på allvar och påverkar arbetets inriktning.

4. Tolkning och analys tillsammans

Efter en tids arbete samlas familjen och socialarbetaren för att gemensamt tolka vad som hänt. De analyserar förändringar i ljuset av familjens egna mål och den formulerade förändringsteorin. Tillsammans diskuterar de vilka resurser som har aktiverats i vardagen – till exempel föräldrarnas tillgång till stödgrupp eller barnens trygghet i skolan – och om några hinder har minskat, såsom oro, isolering eller språkliga barriärer. De reflekterar också över vad som blivit möjligt nu som inte var det tidigare.

Socialarbetaren för in ett bredare perspektiv i analysen – hur sociala mekanismer som rättsosäkerhet, bostadssegregation och bristande etableringsmöjligheter påverkar processen. Det gör att familjens förändringsarbete förstås i sitt sammanhang, snarare än som enbart individuellt ansvar.

5. Justering av insatser och förnyad målformulering

Analysen leder till justeringar i planen. När familjen beskriver att de fått bättre rutiner men fortfarande känner oro inför framtiden, kompletteras insatserna med juridiskt stöd och samtal om möjliga scenarier i asylprocessen. Nya mål formuleras: att förbereda barnen för olika utfall, att stärka föräldrarnas handlingskraft, och att bevara gemensamma aktiviteter som ger mening. Målen utvecklas över tid och följs upp kontinuerligt.

Processen blir därmed cirkulär – planering, handling och reflektion vävs samman. Den inflätade utvärderingen gör det möjligt att hålla fast vid både mening och mätbarhet: att följa konkreta förändringar utan att tappa det mänskliga och känslomässiga perspektivet.

För att på ett strukturerat sätt kunna följa och förstå dessa processer kan en uppställning i form av en tabell användas. Den gör det möjligt att använda förändringsteorier i form av ”om-så”-formuleringar, koppla dessa till relevanta metoder och indikatorer utifrån ett resursperspektiv samt formulera utvärderingsfrågor och lämpliga datainsamlingsmetoder. På så sätt integreras såväl kvalitativa som kvantitativa dimensioner av förändringsarbetet i den praktiska vardagen.

Den löpande utvärderingen i detta fall innebär en kontinuerlig och integrerad process där insatsernas effekt och familjens förändringsprocesser systematiskt följs upp, analyseras och anpassas över tid. I stället för att ses som en avslutande bedömning efter avslutad insats, blir utvärderingen ett aktivt verktyg i det dagliga arbetet för att förstå hur familjens resurser och behov utvecklas och förändras i takt med att deras situation och omgivande faktorer skiftar.

Genom regelbundna samtal, observationer och dokumentationer av både subjektiva upplevelser och konkreta indikatorer kan socialarbetaren få en tydlig

Nivå	"Om-så"-formuleringar	Metod
<i>Mikronivå</i>	Om jag får möjlighet att lära mig språket bättre och delta i någon form av praktik, så kan jag bidra till samhället och känna mig som en hel människa. Då blir jag också en starkare mamma för mina barn, som ser att jag inte har gett upp.	• Reflekterande samtal • Språkstöd • Praktikförberedande insatser
<i>Mikronivå</i>	Om jag får ett arbete, hur litet det än är, så kommer jag känna att jag gör rätt för mig. Då kan jag visa mina barn att det går att börja om, även om allt varit svårt. Jag behöver också prata med någon som förstår hur tungt det känns att inte kunna försörja sin familj.	• Stödjande samtal • Deltagande i praktik och föräldragrupper
<i>Mellannivå</i>	Om jag vet att vi får stanna här, så kan jag slappna av och fokusera på skolan. Jag vill ha vänner, spela fotboll och känna att jag inte är annorlunda.	• Skolobservationer • Samtal med elev och pedagoger • Deltagande i aktiviteter
<i>Mellannivå</i>	Om mamma och pappa är glada och vi får vara tillsammans, så känns det bra. Jag tycker om skolan. Jag vill leka och inte flytta mer.	• Lekbaserade samtal • Observationer i förskola/skola • Familjestödssamtal
<i>Makronivå</i>	Om myndighetskontakter är samordnade och respektfulla, så minskar vår stress.	• Tvärprofessionella möten • Analys av bemötande och rättighetsinformation
<i>Global nivå</i>	Om våra erfarenheter erkänns, så stärks vår känsla av värde och tillhörighet.	• Narrativa samtal • Tematiska gruppdialoger • Kulturmedveten handledning

Figur 7 Inflätad utvärdering för familjen Al-Hassan.

bild av vilka metoder som fungerar, vilka som behöver justeras och hur familjens egenmakt och trygghet påverkas.

Den löpande utvärderingen är en stödjande och flexibel process som binder samman teori, praktik och familjens upplevelser i en helhetsbild, där kvalitativa och kvantitativa data används för att skapa en meningsfull och hållbar förändringsprocess. I den följande presentationen av utvärderingens nivåer lyfts även flera citat för att exemplifiera på de olika nivåerna. I figur 7 finns en uppställning av den inflätade utvärderingen.

Indikatorer (resursperspektiv)	Utvärderingsfråga	Exempel på datainsamlingsmetod
• Språklig utveckling • Ökad tilltro till framtiden • Stärkt självbild och föräldraskap	Hur påverkas kvinnans känsla av egenmakt, delaktighet och framtidstro?	• Samtalsloggar • Självskattningar • Handledarintervjuer • Dokumentation av deltagande
• Deltagande i arbetsmarknadsinsatser • Bearbetning av skuld och förlust • Ökad självtillit	Hur påverkas mannens känsla av ansvar, tillhörighet och identitet?	• Samtalsanteckningar • Uppföljning av insatser • Självreflektion i dialog
• Skolnärvaro • Deltagande i fritidsaktiviteter • Uttryckt känsla av normalitet	Hur bidrar skolgång och sociala sammanhang till barnets känsla av tillhörighet och trygghet?	• Närvarostatistik • Samtalsunderlag • Observation av socialt samspel
• Barnets uttryck av glädje, trygghet och samhörighet i vardagssituationer	Hur påverkas yngre barns känsla av trygghet av familjens emotionella stabilitet och kontinuitet?	• Observationer • Dokumentation av uttryck i lek • Reflektioner från pedagoger
• Grad av samordning • Upplevd respekt i bemötande • Tillgänglig information	Hur fungerar tillgången till samordnat och begripligt stöd från myndigheter?	• Journalgenomgång • Familjens återkoppling • Fokusgrupper med professionella
• Synliggörande av kulturell identitet • Minskad skam • Upplevelse av rättvisa	Hur påverkar kulturellt erkännande och globala berättelser familjens självbild?	• Narrativ dokumentation • Tematiska analyser • Interkulturella intervjuer

Figur 7 Fortsättning.

Mikronivå

Kvinnan uttrycker att:

Om jag får möjlighet att lära mig språket bättre och delta i någon form av praktik, kan jag bidra till samhället och känna mig som en hel människa. Då blir jag också en starkare mamma för mina barn, som ser att jag inte har gett upp.

Utvärderingen fokuserar på hur hennes känsla av egenmakt, delaktighet och framtidstro påverkas av språkstöd och praktikförberedande insatser. Genom att använda samtalsloggar, självskattningar och handledarintervjuer samlas data in för att följa hennes språkliga utveckling, ökade tilltro till framtiden och stärkta självbild. Dokumentation av deltagande ger också information om hennes engagemang. Denna kontinuerliga insamling möjliggör att anpassa insatserna så att kvinnan får rätt stöd för att känna sig mer delaktig och stärkt i sin roll som mamma och samhällsmedborgare.

Mannen beskriver sin situation med orden:

Om jag får ett arbete, hur litet det än är, kommer jag känna att jag gör rätt för mig. Då kan jag visa mina barn att det går att börja om, även om allt varit svårt. Jag behöver också prata med någon som förstår hur tungt det känns att inte kunna försörja sin familj.

Utvärderingen inriktas på hur hans känsla av ansvar, tillhörighet och identitet påverkas av deltagande i stödjande samtal, praktik och föräldragrupper. Samtalsanteckningar och självreflektioner i dialog används för att följa hans process, medan uppföljning av insatser kartlägger deltagande i arbetsmarknadsaktiviteter. På så sätt kan stödet formas för att stärka hans självförtroende och bearbeta känslor av skuld och förlust.

Mellannivå – barnen (skolbarnen)

Barnen uttrycker hopp och behov på olika sätt – det äldre genom att säga:

Om jag vet att vi får stanna här, kan jag slappna av och fokusera på skolan. Jag vill ha vänner, spela fotboll och känna att jag inte är annorlunda.

Utvärderingsfrågan handlar om hur skolgång och sociala sammanhang bidrar till vart och ett av barnens känsla av tillhörighet och trygghet. Datainsamling sker genom närvarostatistik, samtalsunderlag och observation av socialt spel i skola och fritidsaktiviteter. Skolobservationer och samtal med elever och pedagoger ger underlag för att bedöma hur väl barnen integreras i skolmiljön och hur det påverkar deras trygghet och normalitet. Resultaten används för att utveckla insatser som stärker deras sociala sammanhang och skolgång.

Det yngre barnet berättar:

Om mamma och pappa är glada och vi får vara tillsammans, känns det bra. Jag tycker om skolan. Jag vill leka och inte flytta mer.

Utvärderingen fokuserar på hur barnets känsla av trygghet påverkas av familjens emotionella stabilitet och kontinuitet. Observationer i lek och vardag, dokumentation av barns uttryck i leken samt reflektioner från pedagoger och familjestödssamtal är centrala datakällor. Lekbaserade samtal och observationer ger insikter i barnets emotionella tillstånd och samhörighet i familjen, vilket ligger till grund för att förbättra stödet så att barnen kan känna större trygghet i sin vardag.

Makronivå – familjens myndighetskontakter

Familjen beskriver:

Om myndighetskontakter är samordnade och respektfulla, så minskar vår stress.

Utvärderingen riktar sig mot hur tillgången till samordnat och begripligt stöd från myndigheter fungerar. Data samlas in genom journalgenomgång, familjens återkoppling och fokusgrupper med professionella. Analys av bemötande och rättighetsinformation ger förståelse för hur väl myndigheterna lyckas samverka och hur familjen upplever kontakten. Resultatet kan användas för att förbättra samordningen och göra stödet mer tillgängligt och respektfullt.

Global nivå – kulturellt erkännande

Familjen uttrycker gemensamt att:

Om våra erfarenheter erkänns, så stärks vår känsla av värde och tillhörighet.

Utvärderingen undersöker hur kulturellt erkännande och globala berättelser påverkar familjens självbild. Narrativa samtal, tematiska gruppdialoger och kulturmedveten handledning utgör viktiga metoder för datainsamling. Narrativ dokumentation och tematiska analyser ger djupare insikter i hur familjen upplever rättvisa, minskad skam och synliggörande av deras kulturella identitet. Utifrån detta kan insatser utformas för att främja inkludering och stärka familjens känsla av tillhörighet på en global nivå samtidigt som utvärderingen flätas in.

Samlad reflektion

Den inflätade utvärderingen i familjen Al-Hassans fall visar hur socialt arbete kan förena individuella berättelser med strukturella mål. Målet är inte bara att mäta förändring, utan att skapa den tillsammans med familjen genom att låta varje röst påverka riktningen och varje erfarenhet bidra till kunskap. På mikronivå handlar det om personlig återhämtning, språk och egenmakt; på mellannivå om delaktighet, trygghet och social samhörighet; på makronivå om tillgång till samordnat stöd och rättssäkerhet; och på global nivå om erkännande, identitet och mening. Genom att fläta samman dessa nivåer blir målet ett helhetsgrepp där vardagens små framsteg – en lugnare natt, ett nytt ord på svenska, en vän i skolan – ses som lika viktiga som de större samhällseliga förändringarna. Utvärderingen blir därmed inte ett avslutande steg, utan en levande del av själva förändringsarbetet. Den fångar balansen mellan det mätbara och det meningsfulla: mellan siffrorna som visar rörelse, och berättelserna som förklarar varför rörelsen spelar roll.

Det övergripande målet är att familjen Al-Hassan ska kunna leva ett liv i trygghet, delaktighet och värdighet – där de inte längre definieras av flykten, utan av framtiden de själva är med och bygger.

Att använda forskning och det professionella omdömet

I arbetet med sociala problem är det centralt att systematiskt koppla praktisk handling till forskning (se bokens kapitel 5 och kapitel 12). Att konsultera forskning handlar inte enbart om att hitta färdiga lösningar, utan om att ställa frågor som kan ge vägledning, perspektiv och kritiskt underlag för beslut. I de tre exempel som beskrivits kan processen organiseras kring följande typer av frågor:

- **Vad vet vi om liknande situationer?**
 - Finns det forskning som beskriver erfarenheter från personer eller familjer i liknande livssituationer?
 - Vilka insatser har visat sig vara verksamma, och under vilka omständigheter?
 - Hur har sociala och strukturella faktorer påverkat resultat i tidigare studier?
- **Vilka mekanismer eller processer kan förklara förändring?**
 - Vilka faktorer har identifierats som kritiska för att uppnå förändring?
 - Hur kan individens resurser och kontext samspela med dessa mekanismer?
 - Finns det teorier som kan belysa varför vissa insatser fungerar bättre än andra?
- **Vilka indikatorer och utfall har studerats?**
 - Hur har forskningen mätt framsteg och resultat?

- Vilka kvalitativa och kvantitativa mått kan inspirera till egna indikatorer för utvärdering?
- Hur kan forskningen informera tolkning av små men meningsfulla förändringar?
- **Vilka begränsningar och kritiska perspektiv finns?**
 - Vilka grupper eller situationer har studierna omfattat – vilka kan vara över- eller underrepresenterade?
 - Finns etiska, kulturella eller strukturella aspekter som gör att resultaten behöver tolkas försiktigt?
 - Hur kan resultaten anpassas till den specifika individens eller familjens situation?
- **Hur kan forskningen integreras i praktikens beslut?**
 - Vilka slutsatser kan omsättas i konkreta handlingar?
 - Hur kan forskningsbaserad kunskap kombineras med brukarnas erfarenheter och preferenser?
 - Vilka frågor behöver följas upp kontinuerligt för att säkerställa att insatserna förblir relevanta och effektiva?

Genom att systematiskt ställa dessa frågor kan socialarbetaren använda forskning som ett dynamiskt verktyg – inte för att ersätta professionell bedömning, utan för att informera, kritiskt granska och utveckla insatser som är både evidensbaserade och anpassade till brukarnas unika situation. Forskning blir då en del av ett cirkulärt och reflekterande arbetssätt där teori, erfarenhet och brukarperspektiv integreras i kunskapsbaserad praktik.

I arbetet med komplexa sociala situationer är även den professionella erfarenheten central för att kunna tolka, prioritera och agera utifrån individens eller familjens behov. Professionellt omdöme innebär att kombinera teoretisk kunskap, empirisk forskning och erfarenhet från tidigare praktiskt arbete med en lyhördhet inför den specifika personens situation. Erfarenheten hjälper socialarbetaren att identifiera subtila signaler för behov, resurser och förändringspotential som kanske inte syns i formella dokument eller standardiserade bedömningar. Den professionella erfarenheten gör det möjligt att:

- bedöma vilka insatser som är relevanta och realistiska i den aktuella kontexten
- skapa prioriteringar när behov och resurser står i konflikt, exempelvis mellan psykiskt stöd, socialt skydd och juridiska frågor
- identifiera och hantera risker, både för individen/familjen och för processen som helhet.

Professionellt omdöme är också nära kopplat till etiska överväganden. Det innebär att värdera brukarnas autonomi, integritet och delaktighet, samtidigt

som man navigerar mellan myndighetskrav, organisatoriska ramar och praktiska möjligheter. Erfarenheten ger insikt i hur insatser kan anpassas över tid och hur små förändringar kan få stor betydelse för individens eller familjens livskvalitet.

Avslutning

Det flernivåbaserade ramverket gör det möjligt att se interventioner som mer än individcentrerade åtgärder – de kontextualiseras i de system, strukturer och samhällsprocesser som formar vardagen. En ungdoms möjlighet att lämna destruktiva miljöer beror inte enbart på egna val eller emotionellt stöd, utan på tillgång till meningsfull sysselsättning, trygg skolgång, inkluderande lokalsamhällen och ett samhällsklimat som förmedlar framtidstro. Därför måste antaganden om förändring på mikronivå alltid kompletteras med analyser och insatser på mellan-, makro- och global nivå. Utan detta riskerar individen att bära ett oproportionerligt ansvar för sin situation, medan strukturella hinder förblir oberörda – en etisk påminnelse om att socialt arbete inte kan ske isolerat från samhällets ansvar (Akademikerförbundet SSR 2017; IFSW 2018).

”Om-så”-antaganden fungerar som ett verktyg för reflektion och lärande i professionell praktik. Genom att tydligt formulera vilka mekanismer som antas leda till förändring blir det möjligt att pröva dem mot forskning och erfarenhet, och att identifiera när de inte infrias. Misslyckanden ses då inte som tecken på individens otillräcklighet, utan som signaler om att villkoren eller mekanismerna behöver omprövas och anpassas. Här visar ett genuint resursfokus sin styrka, inte genom att romantisera individens motståndskraft, utan genom att erkänna och bygga de strukturer och förutsättningar som krävs för att resurser ska kunna mobiliseras och leda till verklig och varaktig förändring. I det här sammanhanget betyder alltså resursfokus att man inte ser problemen som individens brist eller svaghet, utan i stället riktar uppmärksamheten mot de resurser och stödstrukturer som finns eller behöver byggas upp för att möjliggöra förändring. Det handlar om att identifiera och använda både individens egna styrkor och de omgivande strukturerna – som socialt stöd, relationer, samhällsresurser eller tillgång till tjänster – för att skapa förutsättningar där positiva förändringar kan ske och hålla över tid. Kort sagt: resursfokus handlar om att stärka de förutsättningar som gör att förändring blir möjlig, snarare än att bara fokusera på individens problem eller brister.

Tillämpningen av en förändringsteori med resursfokus innebär att socialt arbete förflyttas från en modell som styrs av brist, avvikelse och behov, till en modell där förändring förstås som en process av aktivering, samverkan och strukturellt möjliggörande. Kraften till förändring finns inte enbart inom individen, utan i de relationer, miljöer och system som omger hen. Denna ansats skapar förutsättningar för hållbara, jämlika och meningsfulla förändrings-

processer, där individens röst och samhällets ansvar integreras i en gemensam strävan efter social rättvisa och mänsklig utveckling. Samtidigt möjliggör den validering (dvs. prövning) genom forskning och inflätd utvärdering, som bedömer förändringsteorin både som logik och i praktisk tillämpning.

Reflektionsruta: Förändringsteori och inflätd utvärdering i full skala

- Vad tillför inflätd utvärdering av särskild betydelse?
- Hur kan "om-så"-antaganden hjälpa dig att förstå social förändring?
- Hur kan ett resursfokus användas?
- På vilka sätt kan flera av de fyra nivåerna påverka en individs förändring?
- Hur kan brukarperspektivet, det professionella perspektivet och forskningsperspektivet samverka?
- Varför är det viktigt att utvärdering sker kontinuerligt under insatsen och inte bara i efterhand?

Referenser

- Akademikerförbundet SSR (2017). *Etik i socialt arbete: etisk kod för socialarbetare*. Stockholm: Akademikerförbundet SSR. Tillgänglig: <https://akademssr.se/dokument/etik-i-socialt-arbete-pdf> [2025-10-13]
- Bergmark, Anders (2015). Om evidensbaserad kunskap, kunskapsöversikter och psykosociala mekanismer. I: Anna Meeuwisse, Hans Swärd, Rosmari Eliasson-Lappalainen & Katarina Jacobsson (red.), *Forskningsmetodik för socialvetare*. Stockholm: Natur & Kultur.
- Blom, Björn & Morén, Stefan (2015). *Teori för socialt arbete*. Lund: Studentlitteratur.
- Börjeson, Bengt (2003). Från Skås försök: en diskussion om relationen kunskap och social praktik. I: Nils Varg (red.), *Perspektiv på kunskapsutveckling inom socialtjänsten*, s. 76–90. Stockholm: Socialstyrelsen.
- Börjeson, Bengt (2006). Maktens arrogans och ignorans. I: Synnöve Ljunggren (red.), *Mellan Scylla och Charybdis – en skrift till Karin Tengvald*, s. 27–41. Stockholm: Socialstyrelsen.
- IFSW (2018). *Global social work statement of ethical principles*. International Federation of Social Workers. Tillgänglig: <https://www.ifsw.org/global-social-work-statement-of-ethical-principles/> [2025-10-13]

Bilaga 2: Fem vinjettövningar

I dessa fem övningar får du möjlighet att arbeta med ett eller flera fall som vinjetter i tre steg. En vinjett är en kort, realistisk beskrivning av en individ, ett barn eller en familj, ofta med komplexa behov, som används som underlag för reflektion och problemlösning. Vinjetter ger en simulerad verklighet där du kan öva på bedömning, planering och utvärdering utan att det påverkar verkliga människor. Att öva med vinjetter innebär att du får träna på att tolka information, prioritera insatser och fatta beslut baserat på brukarens behov och resurser, snarare än diagnoser eller generella mallar.

Kort introduktion

I boken har du lärt dig om inflätad utvärdering, brukarens förändringsteori och kunskapsbaserad praktik. Som avstamp för dessa övningar innebär det att du fokuserar på individens egna mål och antaganden om vad som kan leda till positiva förändringar. Arbetssättet hjälper dig att systematiskt följa processen för förändring och förstå varför förändring uppstår, genom att identifiera vilka insatser och mekanismer som faktiskt leder till förbättringar i individens vardag. Du följer dessa mål kontinuerligt när insatser planeras, genomförs och utvärderas, och kombinerar individens erfarenheter med professionell kunskap och forskning. Du får reflektera över hur små framsteg synliggörs, hur kunskap genereras, hur både kvalitativa och kvantitativa data kan användas för att utveckla stödet samt vilka datainsamlingsmetoder som kan användas i den inflätade utvärderingen.

Genom de olika övningarna får du reflektera över hur du i en yrkesroll du väljer kan:

- utgå från individens eller familjens egna behov och resurser, inte diagnoser
- identifiera och prioritera insatser på mikro-, mellan- och makronivå
- planera utvärdering och samla in information kontinuerligt
- ta hänsyn till individens/familjens känslor, upplevelser och motivation
- integrera kunskapsbaserad praktik, det vill säga kombinera brukarnas erfarenheter med professionell kunskap och forskning.

I övningarna finns det en osäkerhet kring tidigare erfarenheter, nätverk eller känslolägen när det gäller individerna. Dessa är samlade i form av "antaganden" under varje steg. Notera dessa antaganden och reflektera över hur de påverkar planering och beslut.

Skriv ner dina reflektioner och svar under varje steg innan du går vidare.

Övning 1: Bianca – motivation och förändring vid riskbruk

Steg 1: Introduktion

Bakgrund: Bianca är 36 år och har kontakt med socialtjänsten efter flera orosanmälningar från anhöriga och arbetsgivare. Hon arbetar deltid inom detaljhandeln men har under det senaste året haft hög frånvaro. Anhöriga beskriver oro för att hennes alkoholkonsumtion har ökat, särskilt på kvällar och helger. Bianca själv menar att hon inte har något problem:

Jag dricker som vem som helst. Det är bara alla andra som överdriver.

Hon har tidigare deltagit i ett kort motivationsprogram, men avbröt efter några veckor eftersom hon upplevde det som "för påträngande". Trots detta tackar hon ja till ett nytt möte, med motiveringen att hon vill "bli av med tjetet".

Frågor för reflektion:

- Vilka behov framträder i Biancas situation, även om hon själv inte erkänner dem? Tänk på både praktiska behov (arbete, hälsa, ekonomi) och emotionella behov (kontroll, skam, tillit).
- Hur kan du inleda ett förtroendefullt samtal med en person som befinner sig i förnekelse?
- Vilken typ av information behöver du samla in för att förstå Biancas livssituation och motivation, utan att skapa motstånd?
- Hur kan du visa respekt för Biancas perspektiv samtidigt som du öppnar för reflektion kring hennes alkoholanvändning?

Antaganden: Vi antar att Bianca skyddar sig genom förnekelse för att undvika skuld och skam. Reflektera över hur detta antagande påverkar ditt bemötande och val av metod.

Utrymme för svar:

Steg 2: Fördjupning – vardag och mål

Ytterligare information: Efter några möten berättar Bianca mer om sin vardag. Hon känner sig ofta stressad och ensam, och använder alkohol för att kunna ”slappna av” efter jobbet. Hon berättar också att hon ibland vaknar med ångest över vad hon sagt eller gjort dagen innan, men säger snabbt:

Men alla gör väl misstag – det betyder inte att jag har problem.

Hon uttrycker dock ett önskemål om att ”få mer energi” och ”må bättre i kroppen”, och går med på att börja föra en enkel loggbok över sömn, mat, stressnivå och dryckesvanor – utan att kalla det en ”alkoholdagbok”.

Biancas mål/förändringsteori (formulerade tillsammans med henne):

Om jag får bättre rutiner och mindre stress, så behöver jag inte dricka lika mycket.

Om jag får stöd utan att känna mig dömd, så vågar jag prata mer öppet.

Om jag mår bättre fysiskt, så kanske jag får tillbaka motivationen till jobbet.

Om jag känner att förändringen sker på mina villkor, så blir det lättare att fortsätta.

Frågor för reflektion:

- Hur kan du koppla Biancas mål till konkreta insatser på mikro-, mellan- och makronivå? (Exempel: motiverande samtal, samverkan med vårdcentral, stöd i struktur och vardag.)
- Vilka indikatorer kan användas för att följa Biancas förändring, även i små steg? (Exempel: loggboksanmärkingar, skattningar av välmående, observationsdata.)
- Hur kan datainsamlingen ske på ett sätt som stärker Biancas egen delaktighet och inte upplevs som kontroll?
- Hur kan du integrera kunskapsbaserad praktik i planeringen, det vill säga kombinera Biancas upplevelser med forskning om motivation och förändringsprocesser?
- Hur kan du ta hänsyn till hennes motstånd, försvar och känslomässiga sårbarhet i planeringen?

Antaganden: Vi antar att Biancas motivation varierar beroende på relationen till den professionella. Reflektera över hur tillit, tempo och timing påverkar förändringsprocessen.

Utrymme för svar:

Steg 3: Planering och utvärdering

Ytterligare information: Efter några månader visar Biancas loggbok små förändringar. Hon noterar att hon somnar snabbare de dagar hon inte dricker, och att ångesten minskar. Hon har ännu inte minskat sin alkoholkonsumtion markant, men börjar prata mer öppet om stress och ensamhet.

Hon säger:

Jag vet att jag kanske borde dricka mindre ... men jag vill inte känna mig som en alkoholist.

Du som utvärderare eller socialarbetare börjar se tecken på ökad självinsikt – även om förändringen är långsam och skör.

Frågor för reflektion:

- Hur kan du infläta utvärdering i vardagen, så att Biancas reflektioner och små framsteg synliggörs på ett icke-dömande sätt?
- Vilka datainsamlingsmetoder kan fånga både kvalitativa förändringar (upplevelser, citat, känslor) och kvantitativa förändringar (antal alkoholfria dagar, välbefinnandeskattningar)?
- Hur kan kunskap som genereras genom Biancas erfarenheter, professionella observationer och forskning bidra till förbättrad förståelse för förnekelse och motivation i missbruksarbete?
- Hur kan små steg i rätt riktning uppmärksammas och stärka Biancas känsla av kontroll och egenmakt?
- Hur kan insatserna justeras när motivationen sviktar, utan att skapa skam eller skuld?

Antaganden: Vi antar att Biancas förnekelse gradvis minskar i takt med att hon känner sig sedd och inte dömd. Reflektera över hur kontinuerlig, relationsbaserad utvärdering kan stödja denna process.

Utrymme för svar:

Övning 2: Lina – ung vuxen med behov av stöd till delaktighet

Steg 1: Introduktion

Bakgrund: Lina är 27 år och bor i en gruppbostad enligt LSS (lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade). Hon har diagnostiserats med en lindrig intellektuell funktionsnedsättning och autism. Hon har nyligen flyttat från sin hemkommun till en ny stad för att komma närmare sin syster. Flytten har inneburit stora förändringar i Linas vardag, och hon känner sig ofta osäker i den nya miljön. Hon har svårt med förändringar i rutiner och blir stressad när saker inte sker som hon förväntat sig.

Personalen beskriver henne som vänlig, noggrann och musikintresserad, men också som tillbakadragen och svår att motivera till nya aktiviteter. Lina säger själv:

Jag vill bestämma mer själv. Ibland känns det som att allt redan är bestämt. Jag vill kunna gå till affären själv, eller baka utan att någon står bredvid hela tiden.

Frågor för reflektion:

- Vilka behov är mest centrala för Lina just nu? Tänk på både praktiska behov (stöd i vardagsrutiner, kommunikation, planering) och emotionella behov (självbestämmande, trygghet, tillit).
- Hur kan du eller stödpersonal börja skapa förtroende och stärka Linas känsla av delaktighet?
- Vilken information behöver du samla in för att förstå Linas behov och mål – och hur kan du göra det på ett sätt som stärker hennes självbestämmande?
- Hur kan du ta hänsyn till Linas känslomässiga upplevelser redan i detta första steg?

Antaganden: Vi antar att Lina tidigare har upplevt att hennes åsikter inte tagits på allvar, vilket kan påverka hur aktivt hon uttrycker sina önskemål. Reflektera över hur detta antagande påverkar ditt planeringsarbete.

Utrymme för svar:

Steg 2: Fördjupning – vardag och mål

Ytterligare information: Lina deltar i daglig verksamhet tre dagar i veckan, men säger att hon inte vet varför hon går dit längre. Hon tycker att uppgifterna är tråkiga och vill hellre arbeta med musik eller bakning. Hon trivs dock med några av de andra deltagarna och uppskattar fikastunderna.

Hon har också uttryckt att hon vill kunna handla sin egen mat, men personalen är orolig för att hon ska bli stressad i butiken och glömma att betala.

Linas mål/förändringsteori (med hennes egna ord):

Om jag får bestämma mer själv, så mår jag bättre och blir lugnare.

Om jag får göra saker jag tycker är roliga, som musik och bakning, så vill jag gå till daglig verksamhet.

Om jag får träna på att handla själv, så kan jag klara mer själv i framtiden.

Om personalen lyssnar på mig, så vågar jag säga vad jag tycker.

Frågor för reflektion:

- Hur kan du koppla Linas mål till konkreta insatser på mikro-, mellan- och makronivå?
- Vilka kvalitativa och kvantitativa indikatorer kan användas för att följa hennes förändring (t.ex. självskattningar, observationer, delaktighetsmål)?
- Hur kan du samla in information om Linas upplevelse och utveckling på ett sätt som inkluderar hennes röst?
- Hur kan kunskapsbaserad praktik integreras, det vill säga hur kan du kombinera Linas erfarenheter med professionell och forskningsbaserad kunskap?
- Hur kan du ta hänsyn till hennes känslor och motivation i planeringen?

Antaganden: Vi antar att Lina ibland uttrycker motstånd mot förändring när hon känner sig stressad, snarare än att hon verkligen inte vill delta. Reflektera över hur detta påverkar val av metoder.

Utrymme för svar:

Steg 3: Planering och utvärdering

Ytterligare information: Efter ett par månader deltar Lina mer aktivt i planeringen av sin vardag. Hon har fått möjlighet att baka en gång i veckan på daglig verksamhet och deltar i en musikgrupp varje fredag. Personalen märker att hon ler oftare och själv tar initiativ till aktiviteter. Samtidigt finns det fortfarande dagar då hon inte vill lämna sin lägenhet:

Ibland blir allt för mycket. Jag vill bara vara ifred då.

Frågor för reflektion:

- Hur kan du infläta utvärdering i det dagliga arbetet med Lina, så att hennes upplevelser och små framsteg blir synliga?
- Vilka datainsamlingsmetoder kan användas (t.ex. reflekterande samtal, observationer, bilder, skattningsskalor)?
- Hur kan kunskap från Linas erfarenheter, personalens observationer och forskningen användas för att förbättra insatserna?
- Hur kan små framsteg synliggöras och firas för att stärka motivation och delaktighet?
- Hur kan du fortsatt ta hänsyn till Linas känslomässiga upplevelser när du justerar stödet?

Antaganden: Vi antar att Linas motivation varierar beroende på hennes stressnivå och personalens bemötande. Reflektera över hur flexibel planering kan stödja henne.

Utrymme för svar:

Övning 3: Ingrid – äldre kvinna med behov av delaktighet och meningsfullhet

Steg 1: Introduktion

Bakgrund: Ingrid är 83 år och bor på ett särskilt boende sedan ett halvår tillbaka. Hon flyttade dit efter att ha fallit hemma och brutit höften. Efter operationen återhämtade hon sig fysiskt, men upplever att livet på boendet känns ”tomt” och ”likadant varje dag”. Hon saknar sitt tidigare hem, sin trädgård och sina grannar.

Ingrid har två vuxna barn som bor i olika städer och som försöker hälsa på så ofta de kan. Personalen beskriver henne som artig och stillsam, men märker att hon allt oftare tackar nej till gemensamma aktiviteter. Hon sitter gärna ensam på sitt rum och lyssnar på radio.

Ingrid säger:

Jag vill inte bara sitta och vänta på att dagarna ska gå. Jag vill känna att jag fortfarande betyder något. Att någon bryr sig om vad jag tycker.

Frågor för reflektion:

- Vilka behov är mest centrala för Ingrid just nu? Fundera på både praktiska behov (omsorg, trygghet, hälsa) och emotionella behov (delaktighet, mening, autonomi).
- Hur kan du bidra till att skapa förtroende och delaktighet i kontakten med Ingrid?
- Vilken information behöver du samla in för att förstå Ingrids livshistoria, intressen och värderingar? Hur kan du göra detta på ett respektfullt sätt?
- Hur kan du ta hänsyn till Ingrids känslor av förlust och ensamhet redan i detta första steg?

Antaganden: Vi antar att Ingrid upplever förlust av kontroll och identitet efter flytten till särskilt boende. Reflektera över hur detta antagande påverkar planeringen av stödinsatser.

Utrymme för svar:

Steg 2: Fördjupning – vardag och mål

Ytterligare information: I samtal med personalen berättar Ingrid att hon brukade älska att arbeta i trädgården, baka och delta i kyrkans syförening. Hon säger att hon saknar att känna sig behövd. Hon har svårt att hitta motivation till aktiviteter som hon inte själv varit med och planerat. Hon uttrycker:

Jag vill vara med och bestämma vad vi gör. Jag vill känna mig som en person, inte som ett projekt.

Ingrids mål/förändringsteori (med hennes egna ord):

Om jag får vara med och påverka aktiviteterna, så känns det mer meningsfullt att delta.

Om jag får göra saker jag tycker om, som att baka eller plantera, så mår jag bättre.

Om personalen lyssnar på mig och tar mig på allvar, så känner jag mig tryggare.

Om jag får träffa människor som delar mina intressen, så känner jag mig mindre ensam.

Frågor för reflektion:

- Hur kan du koppla Ingrids mål till konkreta insatser på mikro-, mellan- och makronivå?
- Vilka kvalitativa och kvantitativa indikatorer kan användas för att följa hennes förändring (t.ex. självskattningar, deltagandegrad, observationer)?
- Hur kan du samla in information om Ingrids upplevelser på ett sätt som inkluderar hennes perspektiv?
- Hur kan kunskapsbaserad praktik användas, det vill säga hur kan du förena Ingrids erfarenheter med professionell och forskningsbaserad kunskap om äldreomsorg och välbefinnande?
- Hur kan du ta hänsyn till Ingrids känslor, motivation och eventuella hinder i planeringen?

Antaganden: Vi antar att Ingrid har upplevt tidigare försök till ”aktivering” som styrts uppifrån, och att hon därmed förlorat motivation. Reflektera över hur detta påverkar val av metoder.

Utrymme för svar:

Steg 3: Planering och utvärdering

Ytterligare information: Efter några veckor har Ingrid börjat delta i ett nytt projekt där boende och personal tillsammans planerar veckans aktiviteter. Hon har föreslagit att starta en liten odlingshörna på innergården och bakat bullar till ett gemensamt fika. Hon berättar:

Det känns fint att göra något tillsammans. Jag blir glad när någon frågar om råd – som om jag fortfarande kan något.

Personalen märker att Ingrid är mer engagerad och pratar mer med andra boende. Samtidigt finns dagar då hon drar sig undan och säger att hon är trött.

Frågor för reflektion:

- Hur kan du infläta utvärdering i det dagliga arbetet med Ingrid, så att hennes upplevelser av mening och delaktighet synliggörs?
- Vilka datainsamlingsmetoder kan användas (t.ex. reflekterande samtal, fotodagböcker, skattningsskalor eller observationer)?
- Hur kan kunskap som genereras genom Ingrids berättelser, personalens observationer och forskningen användas för att utveckla verksamheten?
- Hur kan små framsteg synliggöras och firas – på ett sätt som känns genuint för Ingrid?
- Hur kan personalen fortsatt ta hänsyn till hennes känslomässiga behov när insatser justeras?

Antaganden: Vi antar att Ingrids känsla av delaktighet är nära kopplad till hur hon bemöts i vardagen. Reflektera över hur ett kontinuerligt och dialogbaserat arbetssätt kan stödja henne.

Utrymme för svar:

Övning 4: Elias – en pojkes behov i centrum

Steg 1: Introduktion

Bakgrund: Elias är 8 år och har diagnostiserats med autism och lindrig ADHD. Han går i årskurs 2 och bor med sina föräldrar. Elias har svårt med social interaktion och förändringar i rutiner och kan lätt bli frustrerad eller orolig.

Hans mamma berättar:

Elias blir väldigt ledsen när saker inte blir som han förväntat sig. Han vill gärna vara med i klassens aktiviteter, men ibland klarar han inte av ljudnivån eller oväntade situationer.

Elias själv säger:

Jag vill leka med de andra, men ibland blir allt för mycket. Jag vet inte hur jag ska säga till.

Frågor för reflektion:

- Vilka behov är mest centrala för Elias, både praktiska (skola, rutiner, stöd i hemmet) och emotionella (trygghet, förståelse, social inkludering)?
- Hur kan du skapa förtroende och trygghet för Elias?
- Vilken information behöver du samla in om Elias upplevelser, styrkor och svårigheter för att kunna stödja honom på ett individanpassat sätt?
- Hur kan du redan nu ta hänsyn till Elias känslor och motivation i vardagen och skolmiljön?

Antaganden: Vi antar att Elias behov varierar från dag till dag beroende på stressnivå, sömn och sociala situationer. Reflektera över hur dessa variationer påverkar planering och stöd.

Utrymme för svar:

Steg 2: Fördjupning – vardag och mål

Ytterligare information: Elias har svårt med skolgång och social interaktion men vill delta i aktiviteter med jämnåriga. Föräldrarna känner sig ibland osäkra på hur de ska stödja honom hemma och på fritiden. Elias uttrycker:

Jag vill kunna hänga med de andra barnen, men jag blir trött och arg ibland. Jag vill inte känna mig konstig.

Elias mål/förändringsteori (med hans egna/föräldrarnas ord):

Om jag fattar vad som gäller och det funkar på samma sätt hela tiden i skolan och hemma, så kan jag känna mig trygg och delta i aktiviteter.

Om vuxna lyssnar och förstår mig, så vågar jag uttrycka vad jag behöver.

Om jag får möjlighet att öva mig med andra barn, så kan jag kanske bli kompis och känna att jag blir med, tillsammans.

Frågor för reflektion:

- Hur kan Elias mål kopplas till insatser på mikro-, mellan- och makronivå? Ge exempel på praktiska och emotionella stödinsatser.
- Vilka kvalitativa och kvantitativa indikatorer kan användas för att följa Elias förändring?
- Hur kan du samla in information om Elias upplevelser och behov på ett respektfullt sätt som inkluderar hans egen röst?
- Hur kan kunskapsbaserad praktik integreras i planering och stöd?
- Hur kan du ta hänsyn till Elias känslor, motivation och eventuella hinder i detta steg?

Antaganden: Vi antar att Elias känslor och förmåga att kommunicera behov varierar kraftigt, vilket påverkar insatsers effektivitet.

Utrymme för svar:

Steg 3: Planering och utvärdering

Ytterligare information: Vissa insatser fungerar inte alltid, men små framsteg finns. Elias har till exempel klarat att delta i en lekaktivitet med stöd från lärare och assistent.

Frågor för reflektion:

- Hur kan du infläta utvärdering i vardagen med Elias, så att hans upplevelser av framsteg och motgångar synliggörs?
- Vilka datainsamlingsmetoder kan dokumentera både kvalitativ och kvantitativ förändring?
- Hur kan kunskap som genereras genom Elias erfarenheter, föräldrars observationer och professionell kunskap användas för att förbättra insatser?
- Hur kan små framsteg synliggöras och firas för att stärka motivation och egenmakt?
- Hur kan du fortsatt ta hänsyn till Elias känslomässiga upplevelser när insatser justeras?

Antaganden: Vi antar att Elias känslor och sociala kompetenser utvecklas successivt och i små steg, vilket påverkar planering och utvärdering.

Utrymme för svar:

Övning 5: Acko – ensamkommande med behov av trygghet

Steg 1: Introduktion

Bakgrund: Acko är 24 år och nyligen anländ till Sverige som ensamkommande. Han har upplevt flera traumatiska händelser under sin resa, inklusive separation från familjen och lång tid i osäkra boendemiljöer. För närvarande bor han i ett tillfälligt boende där han delar rum med andra ungdomar. Han känner ofta ångest och oro, särskilt kring framtiden och sin egen säkerhet. Acko har diagnostiserats med posttraumatiskt stressyndrom men han beskriver själv att det viktigaste just nu är att han behöver trygghet, vardagsstruktur och någon som lyssnar på honom.

Acko säger:

Jag vill kunna vakna på morgonen utan att känna panik. Jag vill ha någon som förstår vad jag gått igenom. Jag vill kunna prata om det som känns svårt utan att bli dömd.

Frågor för reflektion:

- Vilka behov är mest centrala just nu för Acko? Tänk på både praktiska behov (boende, mat, studier) och emotionella behov (trygghet, tillit, relationer).
- Hur kan du börja skapa förtroende och trygghet i kontakten med Acko? Vilka metoder eller tillvägagångssätt skulle kunna vara lämpliga?
- Vilken information behöver du samla in för att kunna stödja Acko på ett individanpassat sätt? Fundera på hur du kan samla in denna information på ett respektfullt sätt som tar hänsyn till hans känslor.
- Hur kan du ta hänsyn till Ackos känslomässiga upplevelser redan i detta första steg?

Antaganden: Vi antar att Acko har begränsad tillit till myndigheter och vuxna generellt, vilket kan påverka hur han kommunicerar sina behov. Reflektera över hur detta antagande påverkar ditt planeringsarbete.

Utrymme för svar:

Steg 2: Fördjupning – vardag och mål

Ytterligare information: Acko har svårt att strukturera sin vardag. Han uttrycker ofta känslor av ensamhet och hopplöshet. Han vill lära sig svenska, börja studera eller arbeta och skapa sociala relationer. Han beskriver att det ibland känns övermäktigt:

Jag vet inte var jag ska börja. Allt är nytt och jag blir trött bara av att tänka på det.

Ackos mål/förändringsteori (med hans egna ord):

Om jag får regelbundet stöd och någon som bryr sig, så kan jag känna mig trygg och börja planera min vardag.

Om jag får hjälp med språk och studier, så vågar jag ta små steg mot jobb och utbildning.

Om jag får ordning på boende och mat, så kan jag fokusera på framtiden.

Om jag får träffa andra i samma situation, så kan jag bygga nätverk och känna mig mindre ensam.

Frågor för reflektion:

- Hur kan du koppla Ackos mål till konkreta insatser på mikro-, mellan- och makronivå? Ge exempel på åtgärder som möter både praktiska och emotionella behov.
- Vilka kvalitativa och kvantitativa indikatorer kan du använda för att följa Ackos förändring? Fundera på hur såväl känslomässiga som praktiska framsteg kan mätas.
- Hur kan du samla in information om Ackos upplevelse och behov på ett respektfullt sätt, som även inkluderar hans egen röst och egna prioriteringar?
- Hur kan du integrera kunskapsbaserad praktik i planeringen, det vill säga kombinera Ackos erfarenheter med professionell kunskap och forskning?
- Hur kan du ta hänsyn till Ackos känslor, motivation och eventuella hinder i detta skede?

Antaganden: Vi antar att Acko ibland undviker vissa frågor eller känslor av rädsla för att bli missförstådd. Reflektera över hur detta påverkar val av metoder.

Utrymme för svar:

Steg 3: Planering och utvärdering

Ytterligare information: Acko deltar i sociala aktiviteter men upplever både framsteg och motgångar. Han uttrycker stolthet över små framsteg:

Jag lyckades prata med en lärare i dag, det kändes stort.

Samtidigt känner han sig ibland frustrerad när planerade insatser inte fungerar:

Jag förstår inte varför vissa saker tar så lång tid, ibland vill jag bara ge upp.

Frågor för reflektion:

- Hur kan du infläta utvärdering i det dagliga arbetet med Acko, så att hans upplevelser av framsteg och motgångar synliggörs?
- Vilka datainsamlingsmetoder kan dokumentera kvalitativ och kvantitativ förändring på ett meningsfullt sätt?
- Hur kan kunskap som genereras genom Ackos erfarenheter, dina observationer och forskning användas för att förbättra insatserna?
- Hur kan små framsteg synliggöras och firas för att stärka motivation och egenmakt?
- Hur kan du fortsatt ta hänsyn till Ackos känslomässiga upplevelser när du justerar insatser?

Antaganden: Vi antar att Ackos känslomässiga tillstånd påverkar hans delaktighet och motivation. Reflektera över hur flexibel planering kan hjälpa honom.

Utrymme för svar:
